

”Se on kaikkein kamalinta, kun ei oo mitään tekemistä”

ASIAKKAIDEN KOKEMUKSIA KUNTOUTTAVASTA TYÖTOIMINNASTA

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Lahdensivu, sosiaalialan koulutus

Syksy, 2017

Jesse Helin
Matti Kuivasaari

Sosiaalialan koulutus
Lahdensivu

Tekijät	Jesse Helin, Matti Kuivasaari	Vuosi 2017
Työn nimi	”Se on kaikkein kamalinta, kun ei oo mitään tekemistä” Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta	
Työn ohjaaja	Päivi Mäntyneva	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, mikä on kuntouttavan työtoiminnan merkitys sen asiakkaille. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, miten kuntouttavaa työtoimintaa voisi kehittää asiakkaiden kokemusten perusteella. Työn tilaajana toimi eräs eteläsuomalainen kuntouttavaa työtoimintaa järjestävä taho.

Työn teoreettinen viitekehys koostui kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa esiteltiin, mitä kuntouttava työtoiminta on. Toisessa osassa tarkasteltiin hyvän asiakastyön piirteitä.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla, jossa oli avoimen haastattelun piirteitä. Tutkimuksessa haastateltiin viittä kuntouttavan työtoiminnan asiakasta, jotka valittiin sattumanvaraisesti. Aineisto analysoitiin käyttäen narratiivista analyysiä.

Tutkimuksesta selvisi, että kuntouttavassa työtoiminnassa asiakkaiden arkielämä paranee ja he aktivoituvat lähtemään ulos kotoaan. He saavat työtoiminnasta myös merkityksellisiä sosiaalisia suhteita. Asiakkaille kuntouttava työtoiminta on sisällöltään mielekästä, mutta sitä ei kuitenkaan koeta työllistymistä edistävänä palveluna. Negatiivisena koetaan kuntouttavan työtoiminnan asema yhteiskunnassa sekä sosiaalialan työntekijöiden asenteet. Kuntouttavan työtoiminnan asiakastyötä tulisi tämän tutkimuksen perusteella kehittää asiakaslähtöisempään suuntaan.

Avainsanat Aktivointipolitiikka, asiakastyö, kuntouttava työtoiminta

Sivut 44 sivua, joista liitteitä 1 sivua

Degree programme in Social services
Lahdensivu

Authors	Jesse Helin, Matti Kuivasaari	Year 2017
Subject	“The worst feeling is when I have nothing to do” The experiences of clients in rehabilitative work	
Supervisor	Päivi Mäntyneva	

ABSTRACT

The goal in this thesis was to study the meaning of rehabilitative work for the clients. It was also examined how to develop the rehabilitative work, based on the clients' experiences. The thesis was commissioned by an anonymous provider of rehabilitative work in southern Finland.

The theoretical framework of this study consists of two parts. The first part introduces rehabilitative work. The second part focuses on the good practices of client work.

The study was conducted as a qualitative research. The method of data collection was a themed interview, with some features of an unstructured interview. In this study, five random clients of rehabilitative work were interviewed. The data from these interviews were analyzed using narrative analysis.

The study concluded that the rehabilitative work improves the clients' daily rhythm and they are more active to get out of home. They also get new meaningful social relationships out of rehabilitative work. The contents of rehabilitative work are viewed positively, but it does not improve their chances of finding employment. The social status of rehabilitative work and the poor attitudes of the employees in the social services are reported as negative experiences for the clients. Based on the study, the rehabilitative work should be further developed towards a more client-oriented outlook.

Keywords Activation policy, client work, rehabilitative work

Pages 44 pages including appendices 1 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA.....	2
2.1	Aktivointipolitiikka	2
2.2	Kuntouttavan työtoiminnan tarkoitus	3
2.3	Ohjautuminen kuntouttavaan työtoimintaan.....	4
2.4	Näkökulmia kuntoutukseen	5
3	HYVÄ ASIAKASTYÖ	7
3.1	Sosiaalityön eettinen perusta	7
3.1.1	Holistinen ihmiskäsitys	8
3.2	Dialogisuus	9
3.3	Sosiaalipedagogiikka	10
3.3.1	Sosiokulttuurinen innostaminen	11
3.3.2	Osallisuuden lisääminen	12
3.3.3	Voimaantuminen	13
3.4	Ratkaisukeskeinen ja tavoitteellinen toiminta.....	14
4	TUTKIMUKSEN KULKU	15
4.1	Tutkimustehtävä	15
4.2	Tutkimusote ja tutkimusmenetelmä.....	15
4.3	Aineiston käsittely.....	17
4.3.1	Litterointi	17
4.3.2	Koodaus	17
4.3.3	Narratiivinen analyysi	18
4.4	Luotettavuuden ja eettisyyden tarkastelu	18
4.5	Aikaisemmat tutkimukset	19
5	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA ASIAKKAIDEN KOKEMANA	20
5.1	Raija	20
5.2	Irma	21
5.3	Kalle	22
5.4	Miisa	23
5.5	Risto.....	25
5.6	Merkityksien erittely	26
5.6.1	Arkirytmä ja aktivoituminen.....	27
5.6.2	Sosiaalinen ympäristö.....	28
5.6.3	Taloudelliset kannustimet	29
5.6.4	Arvostus yhteiskunnassa ja työyhteisössä	29
5.6.5	Toiminnan mielekkyys	31
5.6.6	Osaaminen ja taidot	32
5.6.7	Työ- ja toimintakyky	32
5.6.8	Jatkopolut kuntouttavasta työtoiminnasta.....	33
5.7	Asiakastyön kehittäminen	33

5.7.1	Etiikka	33
5.7.2	Asiakaslähtöisyys	34
5.7.3	Dialogisuus.....	34
5.7.4	Osallisuuden lisääminen	35
5.7.5	Ratkaisukeskeinen työote	36
5.8	Muut kehitysideat	36
5.8.1	Imagon kehittäminen	36
5.8.2	Riittävät haasteet	37
5.8.3	Opinnollistaminen ja jatkopolut.....	37
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	38
	LÄHTEET	40

Liitteet

Liite 1   Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Kuntouttava työtoiminta on osa suomalaista aktivointipolitiikkaa. Aktivointipolitiikan tarkoituksena on edistää työikäisten työttömien paluuta takaisin avoimille työmarkkinoille itseään elättäviksi kansalaiseksi. Kuntouttava työtoiminta on samaan aikaan sekä sosiaalipalvelu että työllistymistä edistävä palvelu. Sen tarkoituksena on työllistymisen edistämisen lisäksi edistää elämänhallintaa sekä yleistä toimintakykyä.

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistui vuonna 2013 noin 24200 henkilöä. Kolmea vuotta myöhemmin vuonna 2016 vastaava luku oli noussut jo 41700 henkilöön, joten lisäystä tuli noin 73 prosenttia (Virtanen 2017, 1). Mediassa ja internetin keskustelupalstoilla kuntouttava työtoiminta on viime vuosina saanut runsaasti negatiivista huomiota. Sitä syytetään toimimattomaksi siinä tarkoituksessa, johon se on suunniteltu tai jopa keinoksi siivota työttömyystilastoja kauniimmaksi.

Ennen tutkimuksen aloittamista ajattelimme, että kuntouttava työtoiminta ei nykymuodossaan toimi työllistymistä edistävänä palveluna. Myös terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportin (Virtanen 2017, 5) mukaan tilastot tukevat käsitystä siitä, että kuntouttavasta työtoiminnasta ei kovin usein työllistytä avoimille työmarkkinoille. Kunnista 81 prosenttia mainitsi siirtymän uudelle kuntouttavan työtoiminnan jaksolle yleisimmäksi vaihtoehdoksi. Raportin mukaan 10 prosenttia kunnista valitsi yleisimmäksi vaihtoehdoksi työttömäksi työnhakijaksi siirtymisen sekä noin 3 prosenttia työllistymisen palkkatyöhön.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, mikä on kuntouttavan työtoiminnan merkitys asiakkaiden näkökulmasta. Lisäksi tavoitteena on tarkastella, millä tavoin kuntouttavaa työtoiminnan asiakastyötä voisi saadun tiedon perusteella kehittää vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeita. Empiirisen tiedon hankintaan valittiin laadullinen tutkimus, joka toteutettiin käyttäen teemahaastatteluja kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille. Näistä haastatteluista muodostettiin narratiivisen analyysin mukaisia kertomuksia, joiden avulla oli mahdollista hahmottaa oleellinen tieto tutkimustehtävän kannalta. Opinnäytetyön tekijöinä päädyimme aiheen valintaan etenkin sen ajankohtaisuuden takia. Lisäksi työharjoittelussa kuntouttavasta työtoiminnasta saadut kokemukset innoittivat tutkimaan aihetta.

2 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

Tässä luvussa avataan aktivointipolitiikan taustaa ja tarkoitusta sekä yhteiskunnan, että yksilön kannalta. Luvussa selvitetään myös, mitä kuntouttava työtoiminta on ja miten sinne ohjaututaan. Lisäksi tarkastellaan kuntoutuksen periaatteita, jotka ovat kuntouttavan työtoiminnan perusta. Lopuksi kerromme, mitä teorioita analyysin toteutuksessa sekä kehitystehtävässä hyödynnetään.

2.1 Aktivointipolitiikka

Kuntouttava työtoiminta on aktivointipolitiikkaa. Aktivointipolitiikka saapui Suomeen 1990-luvun lopussa EU:n ja muiden pohjoismaiden kautta. Aktivointipolitiikka on osa EU:n työllisyysstrategiaa ja sitä toteutetaan eri muodoissa monissa EU maissa. EU:n työllisyysstrategiassa korostetaan erityisesti sitä, että maiden sosiaaliturvajärjestelmien tulisi edistää työikäisten osallistumista avoimille työmarkkinoille. Aluksi vuonna 1996 aktivointipolitiikkaa käytettiin vain alle 20-vuotiaisiin. Vuotta myöhemmin 1997 tämä laajennettiin koskemaan alle 25-vuotiaita. Vuonna 2010 lähtien myös yli 25-vuotiaat voitiin velvoittaa osallistumaan aktivointitoimenpiteisiin. (Karjalainen & Karjalainen 2011, 7.)

Aktivointipolitiikan perimmäisenä tarkoituksena on se, että työttömän toimeentulo olisi mahdollisimman lyhyen aikaa erilaisten sosiaalietuuksien varassa ja työtön saataisiin aktivoinnin avulla takaisin itseään elättäväksi työssäkäyväksi veronmaksajaksi. Tällä tavoin hyvinvointivaltio pystyy säästämään sosiaaliturvamenoissa. (Karjalainen & Keskitalo 2013, 7–8.)

Karjalainen ja Keskitalo (2013, 12) lainaavat teoksessaan Theodorea ja Peckiä. Heidän mukaansa aktivointitoimenpiteet voidaan erotella angloamerikkalaiseen ja eurooppalaiseen malliin. Angloamerikkalainen malli tähtää ensisijaisesti työllistymiseen. Suomessa käytössä oleva eurooppalainen inhimillistä pääomaa edistävä malli pyrkii laaja-alaisesti parantamaan työttömän työllistymisedellytyksiä esimerkiksi ehkäisemällä syrjäytymistä.

Aktivointipolitiikkaa toteutetaan tukemalla pitkäaikaistyöttömien koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia ja parantamalla heidän elämänhallintaa. Varsinaisesti tämä tapahtuu siten, että työttömän kansalaisen oikeus työttömyysetuuksiin on sidoksissa aktivointitoimiin osallistumiseen. Esimerkiksi asiakas voidaan oikeuttaa tai velvoittaa osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan erilaisten sosiaalietuuksien menettämisen uhalla. Lähtökohtaisesti työttömän kansalaisen tulee näyttää, että hän työttömyysjaksollaan etsii aktiivisesti koulutusta tai työpaikkaa eikä hän vain passiivisesti elä erilaisten sosiaalietuuksien avulla. (Karjalainen & Keskitalo 2013, 8.)

Aktivointitoimet voivat parhaimmillaan olla työttömälle polku avoimille työmarkkinoille ja oiva keino lisätä osallisuutta yhteiskuntaan. Aktivointitoimia on kuitenkin kritisoitu siitä, että aktivointitoimiin velvoittaminen sosiaalietuuksien menettämisen uhalla on työttömälle mahdollisesti epämieluisa kokemus, jolloin hän entisestään syrjäytyy yhteiskunnasta. Kritiikkiä on annettu myös aktivointitoiminnan sisällöstä. Aktivointitoimien sanotaan usein olevan vain työtekoa jäljittelevää korviketoimintaa. (Julkenen 2013, 40.)

2.2 Kuntouttavan työtoiminnan tarkoitus

Kuntouttavan työtoiminnan tarkoitus on edistää asiakkaan elämänhallintaa ja toimintakykyä, jotta hän pystyy hakeutumaan koulutukseen, siirtymään avoimille työmarkkinoille tai osallistumaan muihin työvoima- ja elinkeinohallinnon työllisyyttä edistäviin palveluihin. Kuntouttava työtoiminta on samalla sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu sekä työttömyysturvallain mukainen työllistymistä edistävä palvelu. Tätä palvelua voi järjestää monet eri tahot esimerkiksi kunta, valtio, säätiö, yhdistys, tai erilaiset uskonnolliset yhteisöt. Kuntouttavaa työtoimintaa ei kuitenkaan saa järjestää yritys eikä sitä saa hankkia yritykseltä. Kuntouttavaa työtoimintaa järjestävän tahon toiminta ei saa koskaan olla kiinni kuntouttavan työtoiminnan asiakkaan työpanoksesta, eikä heidän työpanos saa korvata varsinaisen työntekijän työtä. (THL 2014.)

Vuoden 2017 ja 2018 aikana järjestettävässä kokeilussa tietyillä alueilla on mahdollista järjestää vaikeasti työllistyville henkilöille kuntouttavan työtoiminnan sijaan työelämäkokeilu. Osa työelämäkokeilusta voidaan järjestää, kuntouttavasta työtoiminnasta poiketen, myös yrityksessä tai yksityisellä elinkeinonharjoittajalla. Työelämäkokeilun tarkoituksena on selvittää ja edistää henkilön työkykyä sekä tukea hänen pääsyään työmarkkinoille. (Laki julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden alueellista tarjoamista ja työelämäkokeilua koskevasta kokeilusta 2017/505.)

Kuntouttavalla työtoiminnan sisältöä ei ole määritelty laissa, mutta sillä pyritään edistämään asiakkaan elämänhallintaa ja toimintakykyä ja asiakkaan edellytyksiä pärjätä avoimilla työmarkkinoilla. Toiminnan sisältö voi olla esimerkiksi yksilövalmennusta, työtoimintaa, arjenhallinnan parantamista tai työkyvyn arviointia. Kuntouttava työtoiminta ehkäisee syrjäytymistä tarjoamalla asiakkaalle säännöllistä tekemistä arkeen. (THL 2014.)

Kuntouttavaan työtoimintaan ohjaututaan aktivointisuunnitelman kautta. Aktivointisuunnitelman luo moniammatillinen tiimi, joka seuraa aktivointisuunnitelman toteutumista kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana. Asiakkaiden elämäntilanteet ja toimintakyky voivat usein erota toisistaan suuressi, jolloin palvelun suunnittelussa tulee huomioida asiakkaan henkilökohtainen tilanne kokonaisvaltaisesti. Tällä tarkoitetaan asiakkaan työ- ja toimintakykyä ja osaamisen huomiointia, jotta toiminta voitaisiin räätälöidä

löidä siten, että se tukisi asiakkaan kuntoutumistarpeita parhaalla mahdollisella tavalla. Osalle asiakkaista kuntoutuminen alkaa normaaliin arkirytmiin oppimisesta, kun taas toinen on lähempänä avoimia työmarkkinoita ja kykenevä osallistumaan varsinaiseen työtoimintaan. Työtoimintaan osallistuva asiakas ei koskaan ole työsuhteessa, eikä hänellä ole työsuhteeseen liittyvää vastuuta ja velvollisuuksia. Palvelua on mahdollista toteuttaa vaiheittaisena prosessina, jolloin asiakkaan toimintakyvyn sen salliessa hänen palvelua räätälöidään sen hetkisten tarpeiden mukaan. (THL 2014.)

2.3 Ohjautuminen kuntouttavaan työtoimintaan

Kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksena on edistää asiakkaan työ- ja toimintakykyä sekä elämän- ja arjenhallintaa. Syrjäytymisen estäminen tarjoamalla mahdollisuus työtoimintaan ja palveluihin on keskeinen tavoite. Kuntouttava työtoiminta on sosiaalipalvelun lisäksi myös työllisyyttä edistävä palvelu, jota työttömyysturvalaki (Työttömyysturvalaki 1290/2002) säätelee. Tämän johdosta työtoimintaan sovelletaan työttömyysetuutta koskevia säädöksiä. (THL 2017.)

Kuntouttavaan työtoimintaan ohjaututaan aktivointisuunnitelman kautta, johon sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus Sosiaalihuoltolain (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014) perusteella. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000) säätelee asiakkaan asemaa ja oikeuksia kuntouttavassa työtoiminnassa. (THL 2015.)

Silloin, kun aktivointisuunnitelmaan kirjataan kuntouttava työtoiminta, täytyy siihen sisältyä kuvaus kuntouttavan työtoiminnan tarkasta sisällöstä. Aktivointisuunnitelmasta täytyy selvittää, missä kuntouttava työtoiminta järjestetään sekä sen päivittäinen ja viikoittainen kesto. Suunnitelmaan merkitään, koska kuntouttavan työtoiminnan jakso alkaa ja päättyy. Aktivointisuunnitelmaan merkitään myös muut asiakkaalle tarjottavat sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalvelut. Suunnitelmaan täytyy merkitä ajankohta, jolloin vaikuttavuuden seuraamiseksi asiakkaan työllistymismahdollisuuksia arvioidaan, jotta mahdollisista jatkotoimista voidaan päättää. Aktivointisuunnitelman uudistamisesta päätetään samalla muun arvioinnin yhteydessä. (THL 2015.)

Työtön työnhakija voi hakeutua kuntouttavaan työtoimintaan oma-aloitteisesti. Tämä on mahdollista, jos hänellä on oikeus työttömyyspäivärahaan tai työmarkkinatukeen tai hänen toimeentulonsa perustuu toimeentulotukeen. TE-toimiston täytyy arvioida, että kuntouttava työtoiminta on asiakkaan elämänhallinnan ja työllistymisedellytyksien kannalta paras ratkaisu tilanteeseen. Kunnan ja TE-toimiston täytyy olla yksimielisiä kuntouttavan työtoiminnan tarpeesta. (THL 2015.)

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla, työttömyysetuutta saavalla, asiakkaalle maksetaan kulukorvausta. Kulukorvauksen määrä on yhdeksän

euroa jokaiselta päivältä, jolloin hän osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan. (Työttömyysturvalaki 1290/2002 § 6.)

2.4 Näkökulmia kuntoutukseen

Kuntoutuksella tarkoitetaan esimerkiksi sellaista toimintaa, jolla pyritään ehkäisemään sairauksiin, vammoihin ja sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviä ongelmia sekä yleisemmin tukemaan ihmisyksilöiden ja väestöryhmien voimavaroja ja hyvinvointia etenkin erilaisissa elämänuran siirtymävaiheissa. Kuntoutuksella edistetään fyysistä kuntoa ja pyritään pitämään yllä asiakkaan työkykyä. Nykyään pohditaan, miten ihmisten työuria saataisiin pidennettyä ja osittain työkykyisille henkilöille voitaisiin antaa oikeus työstä saatavaan toimeentuloon. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 8–9.)

Kuntoutuksen toteuttamiseen vaikuttavat monet yhteiskunnassa käynnissä olevat muutokset, kuten työelämän muutokset, globalisoituminen, pitkäaikaistyöttömyyden kasvu, sekä väestön ikärakenteen muuttuminen. Taloudellisen kasvun ja taantuman vuorottelut sekä huoli hyvinvointivaltion perustan säilymisestä vaikuttavat siihen, miten kuntoutusta käytännössä yhteiskunnassa toteutetaan. Kuntoutuksen toteutukseen vaikuttavat myös eri tieteenalojen kehittyminen ja kuntoutuksessa on otettava huomioon se, että siinä ei ole kyse pelkästään henkilökohtaisen toimintakyvyn parantamisesta, vaan ihmisen toimintaympäristö on otettava huomioon. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 9.)

Kuntoutuksella pyritään muutokseen yksilön ja hänen ympäristönsä välisessä suhteessa. Tämä muutos ilmenee toimintakyvyn ja mahdollisuuksien paranemisena sekä parempana selviytymisenä arjessa. Kuntoutuksen avulla pyritään vahvistamaan hyvinvointia, elämäntilannetta ja parempaa selviytymistä työssä ja opinnoissa. Sen tarkoituksena voi myös olla sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen. Näihin tavoitteisiin voidaan päästä, vaikka yksilön vammaan tai rajoituksiin liittyviä ongelmia ei kyetä täysin poistamaan. Tähän voidaan päästä siten, että luodaan sellainen toimintaympäristö ja pyritään löytämään oikeat voimavarat, jotta täysipainoiseen elämään on mahdollisuus ongelmista huolimatta. Kuntoutuksen onnistumisen kannalta on tärkeää, että kuntoutuja pääsee itse mukaan päättämään kuntoutuksen keinoihin ja asettamaan tavoitteita, jotta hän itse sitoutuu toimintaan. Kuntoutuksen käsitettä käytetään usein kolmessa eri merkityksessä. Ensimmäisessä kuntoutus määritellään yksilölliseksi prosessiksi ja toimenpiteketjuksi. Kuntoutus voidaan myös määritellä monialaiseksi toimenpiteiden kokonaisuudeksi tai yhteiskunnalliseksi toimintajärjestelmäksi. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 14–15.)

Kun kuntoutusta tarkastellaan prosessina, voidaan se määritellä vajaakuntoisen henkilön aktivoimisena auttamaan itseään saavuttamaan ja ylläpitämään mahdollisimman hyvä fyysisen, aistimuksellisen, psyykkisen, älyllisen tai sosiaalisen toiminnan taso. Tällä pyritään siihen, että henkilöllä olisi

edellytykset elää mahdollisimman itsenäistä elämää. Kuntoutumisprosessia voidaan luonnehtia yksilölliseksi kasvu- tai oppimisprosessiksi, jossa ihminen löytää itsestään uusia voimavaroja ja oppii hallitsemaan arkielämän tilanteita. Hänen tietonsa ja taitonsa lisääntyvät kuntoutumisen edetessä. Kuntoutuja ei ole tässä prosessissa passiivinen toimenpiteiden vastaanottaja vaan hän valitsee itse pääteaseman ja reitin, mutta tekee pääosan työstä. Ensisijaisena tarkoituksena on, että kuntoutuja löytää hänelle itselleen sopivan elämäntavan ja jonka toteutumiseen hän voi uskoa. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 15–16.)

Silloin kun kuntoutusta tarkastellaan koordinoituna toimenpiteiden kokonaisuutena, painotetaan yleensä toiminnan monialaisuutta ja monimuotoisuutta. Tällöin kuntoutuksen tavoitteet voidaan saavuttaa vain monialaisella ja moniammatillisella yhteistyöllä. Kuntoutuksen toimintakokonaisuus voi sisältää monenlaisia palveluja, jotka tukevat, ohjaavat, kasvattavat, kouluttavat, sopeuttavat ja hoitavat sekä yksilöä itseään tai vaikuttavat hänen ympäristöön ja olosuhteisiinsa. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 16–17.)

Kuntoutusta yhteiskunnallisena toimintajärjestelmänä tarkasteltaessa kuvataan se usein yhteiskunnallisena sääntelyjärjestelmänä, jonka tavoitteina on esimerkiksi taata työkykyisen työvoiman riittävyys ja ratkaista yhdessä eläkejärjestelmän kanssa, minkä väestöosan on tarkoituksen mukaista jäädä työvoiman ulkopuolelle. Pitkäaikaistyöttömyyden lisääntyessä pyritään ehkäisemään syrjäytymisprosessien sekä niiden psyykkisten ja fyysisten seurauksia. Tässä kontekstissa kuntoutus on monin tavoin sidoksissa aktiiviseen työvoima- ja sosiaalipolitiikkaan, jolloin lähtökohtana on vähentää esimerkiksi toimeentuloturvan passiivisia piirteitä ja täten ehkäistä syrjäytymistä. Aktiivisuuden kannustimet voivat olla luonteeltaan myönteisiä tai kielteisiä. Myönteiset kannustimet perustuvat koulutus- ja työllistymismahdollisuuksien ja muiden kuntoutumismahdollisuuksien aktiiviseen lisäämiseen ja räätälöitiin yksilöllisen tilanteen mukaan. Kielteiset kannustimet perustuvat sanktioihin ja velvoitteisiin työttömälle henkilölle. Esimerkiksi Suomessa vuonna 2001 voimaan tullut laki kuntouttavasta työtoiminnasta voidaan katsoa yritykseksi tuoda kuntoutustavoitteinen toiminta aktiivisen sosiaalipolitiikan keinoksi. Kuntoutuksella yhteiskunnallisena järjestelmänä voidaan katsoa tavoiteltavan yleensä yhteiskunnan taloudellista etua, vaikka samaan aikaan tavoitteena on yksittäisen kansalaisen hyvinvointia tukevat edut. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 17–19.)

Kuntoutus voidaan luokitella toimintatavoiltaan ja sisällöltään neljään eri osa-alueeseen, jotka ovat osittain päällekkäisiä. Varsinkin nykyaikaisessa monialaisessa kuntoutuksessa jakojen tekeminen on vaikeaa. Lääketieteellisellä kuntoutuksella tarkoitetaan yksilön fyysisen ja psykologisen toimintakyvyn parantamista. Ammatillisessa kuntouksessa sen sijaan keskitytään henkilön työssä jaksamiseen ja työllistymisen mahdollistamiseen. Kasvatuksellisessa kuntouksessa pyritään parantamaan yksilö kehitys- ja oppimismahdollisuuksia ja sosiaalisessa kuntoutuksessa huomio kiinnitetään

yksilön osallisuuteen sosiaalisissa yhteisöissä ja yhteiskunnassa. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 20–23.)

3 HYVÄ ASIAKASTYÖ

Sosiaalialalla hyvä asiakastyö on lähtökohta ihmisen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Tässä luvussa kerrotaan mitä teorioita hyvässä asiakastyössä voidaan hyödyntää. Hyvän asiakastyön perustana on asiakaslähtöinen työote. Asiakaslähtöisyyden edellytyksinä ovat sosiaalialan eettiset periaatteet ja kokonaisvaltainen ihmiskäsitys sekä dialogisuus. Lisäksi avaamme sosiaalipedagogiikan käsitteitä. Lopuksi kerromme ratkaisukeisistä- ja tavoitteellisesta toiminnasta.

3.1 Sosiaalityön eettinen perusta

Sosiaalityön eettinen perusta jakautuu kolmeen eri osa-alueeseen arvoihin, moraliin ja eettisiin periaatteisiin. Kaikkien ihmisten yhtäläinen ihmisarvo ovat sosiaalialan arvojen perusta. Ihmisarvon yhtäläinen kunnioittaminen tarkoittaa asiakastyössä sitä, että mahdollistetaan asiakkaan kokemus aidosta ihmisarvosta. Aito ihmisarvo rakentuu kokemuksesta kuuluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa ja osallistua oman tilanteen käsittelyyn. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jokaista ihmistä arvostetaan hänen etnisestä taustasta, uskonnosta, kyvyistä tai henkilökohtaisista ominaisuuksista huolimatta. Muita arvoja asiakastyössä on oikeudenmukaisuus, yhteinen vastuu yhteisön jäsenistä ja asiakkaan itsemääräämisoikeus. (Karvinen 1993, 133–173; Kananoja 2017, 174.)

Moraaliset kysymykset ovat kysymyksiä oikeasta ja väärästä. Moraaliset ongelmat näkyvät sosiaalialalla usein erilaisina ristiriitoina tilanteissa, joissa on vaikea tunnistaa oikea tapa toimia asiakkaan parhaaksi. Näiden tilanteiden ratkaisuisissa on usein erilaisia hyötyjä ja haittoja asiakkaan kannalta, jonka vuoksi työntekijän tulee punnita tarkoin mihin ratkaisuun hän päätyy. Ratkaisun tulisi tukea asiakkaan ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. Tämä voi olla vaikeaa toteuttaa tilanteessa, jossa asiakkaan tahto on ristiriidassa yhteiskunnan pelisääntöjen kanssa. (Kananoja 2017, 174–175.)

Jotta sosiaalityö olisi eettisesti kestävä sen tulee tukea arvojen ja moraalien toteutumista. Tällainen sosiaalityö noudattaa lainsäädäntöä, kunnioittaa ihmisarvoa ja jokaisen ihmisen yksilöllisyyttä. Yksilöllisyyden tukeminen toteutuu perehtymällä jokaisen asiakkaan elämäntilanteeseen oletta-
matta siitä mitään ja antamalla asiakkaalle mahdollisuus vaikuttaa hänen omaan elämäänsä koskeviin ratkaisuihin. (Kananoja 2017, 175.)

Barskyn (2010, 2–3) mukaan ei riitä, että työntekijä vain opettelisi ulkoa sosiaalialan eettiset säännöt eri tilanteita varten. Hän kirjoittaa, että eettisesti kestävä työ vaatii kriittistä ajattelutapaa, oman työn reflektointia ja kykyä ymmärtää ihmisten arvoja ja periaatteita monesta eri näkökulmasta.

3.1.1 Holistinen ihmiskäsitys

Pauli Niemelän ja Juha Hämäläisen (1993, 19) mukaan ihmisen etiikka ja moraalit perustuvat pitkälti siihen minkälainen ihmiskäsitys hänellä on. Lauri Rauhala (2014, 24–28) kirjoittaa, että aikojen kuluessa on kulttuurien paineissa syntynyt suuri joukko erilaisia ihmiskäsityksiä, jotka voidaan luokitella eri lokeroihin. Yksinkertaistettuna luokittelu voidaan toteuttaa esimerkiksi seuraavalla tavalla. Rauhalan mukaan monistisessa ihmiskäsityksessä ihmisen olemassaolo ymmärretään yhden ainoan olemisen muodon pohjalta. Tämä muoto voi olla esimerkiksi materia tai henki. Dualistisessa eli kaksijakoisessa ihmiskäsityksessä ihmisen olemassaoloa käsitellään kahden erilaisen perusmuodon avulla, jotka voivat olla esimerkiksi sielu ja keho. Pluralistisen ihmiskäsityksen perustana on ihmisen näkeminen monenlaisina osajärjestelminä. Osajärjestelmillä on oma rakenteensa, tehtävänsä ja suhteellinen itsenäisyys. Tämän vuoksi niitä tutkitaan erillisinä objekteina tiettyjä käsitteitä käyttäen. Pluralistisen ihmiskäsityksen rajoitteena on ollut se, että osista on ollut vaikea koota kokonaisuus, joka yhdistää eri osajärjestelmät toisiinsa. Monopluralistisessa ihmiskäsityksessä katsotaan, että ihmisen olemassaolossa on perustavaa laatua olevaa erilaisuutta, jota ei ole mahdollista redusoida eli palauttaa osiinsa. Tässä ihmiskäsityksessä ihminen nähdään kokonaisvaltaisena ja siksi tätä tyyppiä olevia ihmiskäsityksiä kutsutaan usein holistisiksi. Holistisessa ihmiskäsityksessä voidaan ihmistä tarkastella useammasta näkökulmasta käsin.

Holistisessa ihmiskäsityksessä ihmisen olemassaolon perusmuodot voidaan esittää kolmijakoisena, jolloin ne esitetään esimerkiksi seuraavalla tavalla. Tajunnallisessa eli psyykkis-henkisessä olemassaolon perusmuodossa ihminen nähdään inhimillisenä kokijana. Tajunnallisuuden olemus on mielisyttä, jossa mieli on sitä, jonka avulla esimerkiksi uskomme, tiedämme, uneksimme ja tunnemme asiat joiksikin. Mieli ilmenee aina jossain tajunnan tilassa eli elämyksessä. Tajunnallisen tapahtumisen suunta voi olla positiivinen tai negatiivinen. Positiivisessa kehityssuunnassa tajunnassa ei esiinny vakavasta vääristyneitä merkityssuhteita, vaan tietoa, tunnetta tai intuitiota edustavat merkityssuhteet muodostavat sopusointuisen maailmankuvan ilman suuria ristiriitoja. Negatiivisessa kehityssuunnassa suhteet ovat keskenään epäharmoniaassa ja kilpailevat tai ovat konfliktissa keskenään tai ovat yksipuolisia. (Rauhala 2014, 33–38.)

Kokemisen muutoksiin voidaan pyrkiä tajunnan tasolla eri keinoin. Esimerkkinä muutoksiin pyrkimisestä voi olla esimerkiksi uusien horisonttien aktivoiminen, jolloin asiat saadaan näyttäytymään uudessa valossa. Tällöin ristiriitaiset tai yksipuoliset kokemisen tavat voivat oikaistua. Uusia horisontteja aktivoimalla on mahdollista saattaa autettava kokemaan jotain

hänelle täysin uutta, joka on aikaisemmin puuttunut hänen kokemusmaailmastaan. Tällä tavoin autettavan tajunnassa ilmenee uutta mieltä, joka voi rikastaa ja avartaa hänen maailmankuvaansa. (Rauhala 2014, 33–38.)

Kehollisuutta ihmisen olemassaolon perusmuotona ymmärtämään pyrkiessä huomataan että, tajunnallisuuteen verrattuna orgaaniset prosessit tapahtuvat paljon konkreettisemmin, kuin tajunnallisuudessa. Sydän ei pumpppaa verta vain käsitteellisesti, vaan työtä tehden. Kehon prosessit ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja täydentävät toisiaan. Kehon prosesseja mittaamalla saatu tieto onkin paljon luotettavampaa, kuin symboliset käsitteet joita tajunnallisuudessa tarkastellaan. (Rauhala 2014, 38–41.)

Tarkastellessa situationaalisuutta ihmisen olemassaolon muotona, voidaan ihminen ymmärtää hänen vuorovaikutuksestaan omaan elämäntilanteeseen ja ympäristöönsä. Osa situaatiosta muodostuu sellaisista asioista, joihin ihminen ei ole itse voinut vaikuttaa. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi hänen geeninsä, kulttuuripiirinsä tai kansallisuutensa. Hän ei ole usein vastuussa erilaisista katastrofeista tai luonnonmullistuksista, joita hän saattaa kohdata. Ihmisen situaatiossa on monia asioita, joihin hän voi vaikuttaa kuten aviopuolison tai ammatin valinta. Usein ihmisen identiteetti rakentuu hänen situaationsa kautta. Tämän voi huomata siitä, kuinka usein ihminen arkikielessä määrittellään esimerkiksi autokuskiksi, vaimoksi tai veronmaksajaksi. Jokaisella ihmisellä on ainutlaatuinen joukko tilanteiden osatekijöitä. Jos tällaiset suhteet kiellettäisiin, ei voitaisi puhua persoonallisesta identiteetistä. Situaatioon voidaan vaikuttaa tuomalla siihen joku positiivinen rakennetekijä, jonka avulla voidaan tasapainottaa jotain negatiivista komponenttia esimerkiksi yksinäisyyttä voi helpottaa joku kiinnostava harrastus. (Rauhala 2014, 41–47.)

3.2 Dialogisuus

Vogtin (2016, 32–33) mukaan dialogisuus on toista ihmistä kunnioittavan vastavuoroisen vuorovaikutuksen perusta. Freire (2005, 168) kirjoittaa, että dialogi on oleellinen osa kommunikaatiota, jonka täytyy olla kaiken yhteistyön perustana. Vogt jatkaa, että dialogi syntyy, kun kaksi ihmistä kohtaavat toisensa kokonaisvaltaisina olentoina. Hän lisää, että dialogisuuteen kuuluu se, että toiseen ihmiseen suhtaudutaan tasavertaisena yksilönä ja hänen näkökulmiaan sekä ajatteluaan arvostetaan. Siihen kuuluu, että omat arvot ja käsitykset asetetaan alttiiksi kyseenalaistamiselle ja muiden näkökulmiin suhtaudutaan uteliaisuudella, Vogt pohtii. Hänen mukaan dialogissa kaikilla ihmisillä on omat totuutensa, mutta vuorovaikutuksen avulla on mahdollista rikastaa yhteistä ymmärrystä.

Dialogisessa kommunikaatiossa on tärkeää, että ihminen tulee kuulluksi. Tämän takia työntekijän on tärkeää, kuunnella mitä muut sanovat sen sijaan, että hän kuulee vain niitä asioita mitä hän itse haluaa tietää. Työntekijän tulisi välttää tekemästä tulkintoja asiakkaan tilanteesta. Hän voi helposti alkaa ”tietämään” asioita, jolloin ratkaisuja aletaan tehdä asiakkaan

puolesta. Asiakastyössä dialoginen työskentely edellyttää dialogista orientaatiota. Tällöin asiakkaat ja työntekijät muodostavat yhdessä moniäänisesti argumentoivan systeemin. Dialoginen orientaatio ei synny itsestään, vaan se vaatii dialogista asennoitumista ja dialogisuuden ymmärtämistä. Dialogisuuden kehittyminen työkäytännöksi asti edellyttää sitä, että koko työyhteisö sitoutuu siihen. (Vogt 2016, 32–33.)

3.3 Sosiaalipedagogiikka

Monet eurooppalaiseen hengenelämään vaikuttaneet aatevirtaukset ovat vaikuttaneet sosiaalipedagogiikan syntyyn. Sen taustalla on etenkin valitusaatteeseen liittyvä ajatus ihmisen mahdollisuudesta ottaa ajallinen kohtalo omiin käsiinsä. Tämä tarkoittaa, että poliittisilla ja pedagogisilla keinoilla on mahdollista lievittää huono-osaisuutta, edistää hyvinvointia sekä kamppailla yhteiskunnassa vallitsevia epäkohtia vastaan. Sosiaalipedagogiikka nousi alun perin tarpeesta vastata teollistumisen ja kaupungistumisen luomiin sosiaalisiin haasteisiin 1800-luvun lopulla. Sosiaalipedagogiikka voidaan tarkastella ajattelu- ja toimintaperinteenä, jossa kaksi merkittävintä ja teoreettisesti selkeintä ovat saksalaiset- ja romaanisen kieli- ja kulttuurialueiden alueilla vaikuttaneet suuntaukset. (Hämäläinen & Kurki 1997, 10–11.)

Sosiaalipedagogiikan käsite on monimerkityksellinen. Se voidaan nähdä yhteiskunnalliseksi liikkeeksi, joka korostaa yhteisöllisyyden, henkisten arvojen sekä inhimillisyyden edistämistä yhteiskunnassa. Sillä voidaan viitata myös tieteellisen pedagogiikan yleisperiaatteeseen tai itsenäiseen tieteelliseen oppialaan. Sosiaalipedagogiikan käsitteellä viitataan usein yhteiskunnan toimintajärjestelmään, jolla pyritään sosiaalisten ongelmien ehkäisyyn ja lievittämiseen pedagogisilla keinoilla. Sosiaalipedagogiikalla ei viitata mihinkään tiettyyn poliittiseen ideologiaan, mutta se tähtää kuitenkin yhteiskunnallisiin uudistuksiin. Sosiaalipedagogiikan käsitteeseen liitetään esimerkiksi pyrkimykset huono-osaisten auttamiseen, yhteiskunnallisten epäkohtien pedagogiseen kohtaamiseen sekä hyvinvoinnin ja oikeudenmukaisuuden lisäämiseen. Sosiaalipedagogiikan lähtökohtana on kysymys yhteiskuntaan integroitumisesta ja siitä, miten yhteiskunnan pitäisi menetellä syrjäytymisen kanssa. (Hämäläinen & Kurki 1997, 13–14.)

Kriittisen ja vastuullisen suhteen luomista siihen yhteiskuntaan, johon kuuluu, kutsutaan yhteiskunnalliseksi subjektiudeksi. Yhteiskunnallinen subjektiuus mahdollistaa yhteiskunnallisen toimintakyvyn, joka on etenkin kykyä ylläpitää ja edistää omaa ja läheisten elämisen laatua ja elämänhallintaa yhteiskunnallisessa muutoksessa. Elämänhallinta voidaan jakaa kahteen eri osaan. Ulkoinen elämänhallinta perustuu osallisuuteen esimerkiksi riittävistä tuloista, ihmissuhteista, työstä tai muista elämisen laatuun vaikuttavista tekijöistä. Sisäinen elämänhallinta sen sijaan kattaa etenkin ihmisen kyvyn hallita omaa elämänsä kulkuaan ja tehdä myönteisiä ratkaisuja omassa elämässään. (Hämäläinen 2006, Liite 1.)

Yksi sosiaalipedagogiikan keskeinen käsite on sosiaalinen toimintakyky, joka on kykyä ottaa toisia ihmisiä huomioon, ylläpitää ihmissuhteita sekä toimia yhteisön jäsenenä. Ihminen rakentaa identiteettiään kuulumalla erilaisiin yhteisöihin, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin. Sosiaalipedagogiikassa ihminen käsitetään toiminnalliseksi ja elämyshakuiseksi olennoiksi, jolle luovuus on yksi perusominaisuuksista. Tämän johdosta yhteisöllisyys, toiminnallisuus ja elämyksellisyys voidaan käsittää toimintaperiaatteiksi. Sosiaalipedagogiikassa vuorovaikutus mahdollistaa ihmisten välisen sosiaalisen suhteen inhimillisen kasvun ja mahdollistaa uuden oppimisen, tietoisuuden syvenemisen sekä yhteiskunnallisen toimintakyvyn paranemisen. Se voi vahvistaa minuuden rakentumista ja subjektiivuutta, sekä lisätä elämänhallintaa. Ihanteellisena vuorovaikutuksena sosiaalipedagogiikassa pidetään dialogisuutta, jossa korostuu vastavuoroisuus ja joka pyrkii asiakkaan ja työntekijän luottamukselliseen, avoimeen ja kunnioittavaan kohtaamiseen. (Hämäläinen 2006, Liite 1.)

Luovuus, osallistuminen ja itsensä toteuttaminen ovat asioita, jotka tarvitsevat ympärilleen virikkeellisen ympäristön sekä tarpeeksi tilaa. Nämä ominaisuudet tukevat ihmisen henkistä aktiivisuutta, mutta ne voivat jäädä kehittymättä, jos niitä ei kirvoiteta esiin. Yhteiskunnallinen identiteetti puolestaan syntyy etenkin siitä, miten ihminen itse mieltää itsensä yhteiskunnan osana ja jonka voi laskea osaksi hänen minäkuvaansa. Osallisuus sosiaalipedagogiikan käsitteenä ottaa kantaa yksilön ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen. Ihminen kiinnittyy elämänkaaren eri vaiheissa hänelle merkityksellisiin yhteiskunnan instituutioihin ja toimintajärjestelmiin. Ilman osallisuutta ihmisille ei ole mahdollisuutta elämänhallintaan tai yhteiskunnalliseen subjektiivuuteen. (Hämäläinen 2006, Liite 1.)

3.3.1 Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurinen innostaminen pohjautuu sosiaalipedagogiikkaan, mutta se nähdään enemmänkin ammatillisena toimintana, jonka tiedeperusta löytyy sosiaalipedagogiikasta. Innostamisen alkuperä on toisen maailmansodan jälkeisessä Ranskassa, jossa nähtiin tarve demokraattisten arvojen elvyttämiseksi ja vapauden käsitteen palauttamiseksi länsimaiseen humanistiseen traditioon. Innostamisesta kehittyi varsinainen ammatti 60-luvulla vapaaehtoistyön pohjalta. Innostamisen selvää syntyhetkeä on kuitenkin vaikeaa määrittää, koska voidaan katsoa, että sitä on ollut olemassa ”aina”. (Hämäläinen & Kurki 1997, 196–197.)

Innostamiselle luonteenomaista on, että se on tapa elähdyttää ihmisten herkimisen ja itsetoteutuksen prosessia. Sen tarkoituksena on herättää ihmisten tietoisuutta roolistaan yhteiskunnassa sekä organisoida heitä ja saada heitä liikkeelle. Innostamisen avulla edistetään sosiaalista kommunikaatiota ihmisten välillä ja kasvatetaan ihmisiä aktiivisiksi toimijoiksi sekä yksilö-, että yhteisötasolla. (Hämäläinen & Kurki 1997, 201–202.)

Kurki (2000, 23) lainaa kirjassaan madridilaisen Complutensen yliopiston professori J.V. Merinon kaksi päätavoitetta sosiokulttuuriselle innostamiselle. Ensimmäinen päätavoite tapahtuu luomalla liikettä, huolestuneisuutta, levottomuutta ja tukemalla aloitteellisuutta, asioiden täytäntönpäytä, itsenäistä toimintaa ja vastuuntuntoa sellaisilla alueilla, jossa tällaista toimintaa ei vielä ole. Toiseksi päätavoitteeksi J.V. Merino kertoo ihmisten ja ryhmien jo olemassa olevien kykyjen tukemisen. Vaikka aluksi ne olisivat heikkoja ja lähes näkymättömissä, niin motivoimalla, vahvistamalla ja tukemalla näiden ihmisten ja ryhmien osallistumista sosiaaliseen ja kulttuurilliseen toimintaan nämä piilevät kyvyt saadaan esiin.

Kurki (2000, 23–24) kirjoittaa, että innostaminen syntyy J.V. Merinon mukaan kolmesta peruskäsitteestä. Ensimmäinen niistä on ”innostaa”, joka perustuu ranskalaiseen innostamisnäkemyskseen. Yksilön tasolla se tarkoittaa ihmisten saattamista yhteen toistensa kesken, tukemalla heidän kulttuurin luomista ja moniarvoisuutta. Ryhmätasolla tässä pyritään tukemaan uusien ryhmäprosessien aloittamista yksinkertaistamalla rakenteita ja tukemalla ryhmän itseohjautuvuutta. Toisen käsitteen ”välittää” tavoitteet ovat synnyttää ja tukea sosiaalisen oma-aloitteisuuden ryhmiä ja niiden toimintaa. Tämä tukeminen tapahtuu esimerkiksi ihmistä osallistavalla suunnittelutyöllä, jolla pyritään varmistamaan toiminnan mielekkyydestä, joka on edellytys ihmisen ja ryhmän osallistumiselle toimintaan. Kolmannen käsitteen ”muuttaa laadullisesti” tavoitteena on muuttaa passiivisia, yksilökeskeisiä ja eristäytyneitä asenteita kohti solidaarista mielenlaatua ja asennetta.

Innostamisen menetelmät perustuvat osallistavaan pedagogiikkaan. Näiden menetelmien tavoitteena on saada ihmiset vuorovaikutukseen toistensa kanssa. Menetelmiä luodessa eri yhteisöihin tulee ottaa huomioon, että jokainen yhteisö on erilainen ja vaatii erilaisia innostamisen menetelmiä, joten niitä ei voi aina siirtää yhteisöstä toiseen. Jokaisessa menetelmässä on kuitenkin yhteistä se, että se on aina suunniteltua, koko ajan reflektoitua ja arvioitua toimintaa. Jos näin ei olisi se jäisi helposti päämäärättömäksi puuhasteluksi tai idealistiseksi puheeksi. Sosiokulttuurisen innostamisen menetelmiä suunniteltaessa pohditaan yhdessä yhteisön kesken, millainen tilanne on tällä hetkellä ja millaisin innostavin menetelmin sitä voisi kehittää, jotta yhteisö saataisiin paremmin toimivaksi. (Kurki 2006, 79–81.)

3.3.2 Osallisuuden lisääminen

Osallisuus ymmärretään tunteena, jonka ihminen tuntee, kun hän on osa jotain yhteisöä. Näitä yhteisöjä voivat olla esimerkiksi yhteisöt harrastuksissa, työssä tai opiskelussa. Osallisuus yhteisöissä näkyy yhteisön jäsenten molemminpuolisena tasavertaisuutena, arvostuksena ja luottamuksena. Yhteisössä osallisuutta on mahdollisuus vaikuttaa yhteisön toimintaan ja päätöksiin. Yhteiskunnallisella tasolla osallisuus rakentuu jokaisen mah-

dollisuuteen toimeentulon takaavaan työhön, hyvään elinympäristöön, hyviin asumisoloihin ja lähipalveluihin. Yksilön omatoimista elämää tukeva sosiaalinen verkosto luo pohjan osallisuudelle. (Juhila 2006, 51.)

Kuntoutuksen yhdeksi tavoitteeksi katsotaan sosiaalisen osallisuuden lisääminen ja täten syrjäytymisen ehkäiseminen. Sosiaalista osallisuutta tarkasteltaessa huomiota tulee kiinnittää yksilön ja sosiaalisten ryhmien lisäksi yhteiskuntaan ja yhteisöihin. Sosiaalisella osallisuudella viitataan sellaisiin rakenteisiin, joissa syrjäytymisriskit ovat vähäiset ja osallistumisen mahdollisuudet suuret. Osallisuuden toteutuessa ihmisillä on pääsy sellaisiin rakenteisiin, jotka muodostavat jokapäiväisen elämän perustan esimerkiksi mahdollisuus työhön, harrastuksiin, koulutukseen ja kulttuurilliseen elämään. Osallisuuden kannalta on tärkeää, että osallistumismahdollisuudet ovat yhdenvertaisia sekä kohtelu on tasa-arvoista. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 147.)

Kuntoutuksessa työntekijän antamaa sosiaalista tukea voidaan käyttää sosiaalisen osallisuuden lisäämiseen. Psykkisestä sairaudesta kärsivälle sosiaalisen tuen hyvä saatavuus näyttää merkitsevän nopeampaa toipumista ja kuntoutumista. Useissa tutkimuksissa vertaistuki eli samassa tilanteessa olevien antama tuki on havaittu olevan yksi tärkeimmistä kuntoutumista edistävästä seikoista. Sosiaalinen tuki voi joissakin tapauksissa toimia negatiivisella tavalla. Se voi lisätä tuen saajan riippuvuutta ja siten heikentää hänen tunnettaan omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa omaan elämäänsä. Liiallinen tuki voi ylläpitää kykenemättömyyden tunnetta ja toiminnan rajoituksia. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 152–153.)

3.3.3 Voimaantuminen

Voimaantuminen on tunne, jonka ihminen kokee, kun hän on löytänyt omat voimavaransa. Voimaantunut ihminen hallitsee omaa elämäänsä ja resursseja. Tällä tavoin hän on vapaa ulkoisesta pakosta ja itse itseään määräävä yksilö. (Narayan 2002, 13.)

Sosiaalialalla työskennellään monesti sellaisten asiakkaiden kanssa, joilla ei juurikaan ole omia tavoitteita tai päämääriä. Heillä voi olla vähäisesti omia voimavaroja sekä näköalattomuutta omista mahdollisuuksista. Sosiaalialan asiakastyön perustana on se, että lähes jokaiseen ongelmaan on mahdollista löytää ratkaisu. Ihmisillä tuleekin olla mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja elinoloihinsa. Ketään ei voi kuitenkaan tehdä ulkoapäin vahvaksi, vaan yksilön oma panos on avainasemassa. Yksilön voimaantumisesta voidaan kuitenkin edistää ja tukea. Voimaantumista edistävät esimerkiksi turvallinen ilmapiiri sekä valinnanvapaus. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 132–133.)

Kun pyritään lisäämään asiakkaan voimavaroja ja valtaa ohjata omaa elämäänsä, on työntekijän tehtävänä luoda asiakkaan kanssa yhteistyössä prosessia, jolla näitä tavoitteita edistetään. Muutokseen on mahdollisuus

vain siten, että ihmisellä on mahdollisuus päättää omista päämääristä ja sitoutua niiden saavuttamiseen. Keskeisintä voimaantumisen prosessissa on asiakkaan motivointi, joten työntekijältä vaaditaan kykyä luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen luomiseen. (Mäkinen ym. 2009, 134–135.)

3.4 Ratkaisukeskeinen ja tavoitteellinen toiminta

Ratkaisukeskeinen toiminta sai syntynsä USA:ssa 1950-luvulla ja vuodesta 1970 sitä on kehitetty voimakkaasti eteenpäin. Toiminta on alkujaan ollut käytössä terapiatyössä, mutta siitä on löytynyt hyviä toimintamalleja eri aloille, joissa ollaan ihmisen kanssa vuorovaikutuksessa. Ratkaisukeskeinen toiminta pyrkii löytämään ongelmiin ratkaisuja, uusia tavoitteita ja päämääriä. Nämä muutostoiveet löytämällä ihminen voi löytää itsestään uusia voimavaroja jotka innostavat ja kannustavat eteenpäin kohti ongelman ratkaisua. Ratkaisukeskeisydessä suunnataan siis katse tulevaisuuteen eikä ongelman syihin takerruta. Syiden etsiminen voi huonossa tilanteessa aiheuttaa syyllisyyden tunnetta tai toisen osapuolen syyttämistä joka ei vie asiaa eteenpäin kohti ongelman ratkaisua. Ratkaisukeskeisessä toiminnassa dialogin ja toiminnan avulla suunnataan ihmisen ajatukset kohti ongelman ratkaisua ja askeleita, jotka mahdollistavat tähän ratkaisuun pääsemiseen. Oleellista on ihmisen olemassa olevien voimavarojen löytäminen ja vahvistaminen, joiden avulla hän pystyy pääsemään uuteen tavoitteeseensa. (Katajainen, Lipponen & Litovaara 2006.)

Särkelän (2011, 53–59) mukaan tavoitteellinen toiminta on toimintaa, jossa pyrimme muuttamaan asiakkaan koko toimintarakennetta. Koko toiminnan tulisi siis pyrkiä siihen, että asiakkaan päivittäinen tekeminen muuttaisi ensiksi hänen toimintatapojaan- ja tottumuksia ja myöhemmin koko toimintarakennetta. Toimintatavat- ja tottumukset ovat usein syvälle juurtuneita ja asiakkaan on tehtävä paljon työtä, jotta uudet tavat korvaavat vanhat työllistymiseen negatiivisesti vaikuttavat tavat. Erityisesti tilanteessa, jossa senhetkiset toimintatavat ovat pahasti ristiriidassa uusien tavoitteiden kanssa aiheuttaa haasteita ja usein myös pettymyksiä. Tällainen pettymys ei ole rohkaiseva vaan usein päinvastoin sillä on asiakkaan tahtotilaa nujertava vaikutus. Tämä voi aiheuttaa epäluottamusta asiakkaan omia kykyjä ja palvelun järjestäjää kohtaan.

Työntekijän rooli tavoitteellisessa toiminnassa on suunnitella ja toteuttaa toimintaa, joka kuntouttavassa työtoiminnassa parhaiten tukee asiakasta toimintarakenteiden muutosta etenkin tilanteissa, jossa asiakkaan tahtotila horjahtelee. Tätä tukee parhaiten, kun toiminnan suunnittelee yhdessä asiakkaan kanssa, jolloin asiakkaan tarpeet ja toiveet tulevat mahdollisimman hyvin esiin, työntekijän samalla kannustaessa asiakasta saavuttamaan ne. Työntekijän tulee ymmärtää hänen roolinsa tukihenkilönä, joka tukee asiakasta hänen pyrkiessään muuttamaan toimintarakenteitaan. (Särkelä 2011, 53–59.)

4 TUTKIMUKSEN KULKU

Tässä luvussa selvitetään tutkimustehtävä sekä muotoilemamme tutkimuskysymykset. Esittelemme tutkimuksen kohderyhmän sekä minkä tutkimusotteen ja tutkimusmenetelmän valitsimme. Selitämme, myös miten tarkastelimme hankitun aineiston luotettavuutta. Lisäksi kerromme aineiston jälkikäsitteystä ja analyysimenetelmästä. Lopuksi selvitämme lukijalle aineiston eettisen tarkastelun toteutuksen, sekä mitä aikaisempia tutkimuksia aiheesta on tehty.

4.1 Tutkimustehtävä

Kuntouttavan työtoiminnan virallinen, lakiin kirjattu tarkoitus, on parantaa pitkään työttömänä olleen henkilön edellytyksiä työllistyä avoimilla työmarkkinoilla ja edistää hänen elämänhallintaansa (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189 § 2). Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävänä on pyrkiä löytämään vastaus siihen, millainen merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on sen asiakkaille heidän omasta näkökulmastaan. Alkuperäisenä tutkimuskysymyksenä oli tarkoitus tämän lisäksi selvittää kuntouttavan työtoiminnan hyvinvointivaikutuksia, mutta aineisto ei tukenut tämän asian selvittämistä riittävästi. Vaihdoimme toiseksi tutkimuskysymykseksi kuntouttavan työtoiminnan kehittämisen tutkimisen.

Tutkimuskysymykset muodostettiin tutkimustehtävän perusteella. Ensimmäiseksi tutkimuskysymykseksi muodostui ”mikä on kuntouttavan työtoiminnan merkitys kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle?” Toiseksi tutkimuskysymykseksi otimme ”miten kuntouttavaa työtoimintaa voisi kehittää asiakkaiden kokemusten perusteella?” Tähän tutkimuskysymykseen otimme lähtökohdaksi kehittämisen asiakastyön näkökulmasta, mutta pohdimme lisäksi muita yleisiä kehitysideoita.

4.2 Tutkimusote ja tutkimusmenetelmä

Kanasen (2010, 41–42) mukaan laadullista tutkimusta käytetään esimerkiksi silloin, kun tutkittavasta ilmiöstä halutaan saada syvällinen näkemys tai hyvä kuvaus. Hänen mukaansa syvällinen näkemys voidaan ymmärtää tietyn ilmiön sanalliseksi kuvaukseksi. Kanasen määrittelee sanallinen kuvauksen ominaisuuksiksi esimerkiksi sen, että se on kokonaisvaltainen ja helposti ymmärrettävä. Kanasen mielestä hyvän kuvauksen ominaisuuksiin puolestaan kuuluu se, että se on määrällistä ilmaisua havainnollisempi, eikä vaadi vastaavaa matemaattista ymmärrystä. Eskolan ja Suorannan (2014, 13) mukaan karkeimmillaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus voidaan yksinkertaisesti ymmärtää aineiston ja analyysin muodon kuvaukseksi. Näiden seikkojen vuoksi valitsimme tutkimusotteeksi laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen.

Tutkimusmenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Sisällytimme haastatteluun myös avoimen haastattelun piirteitä siinä tapauksessa, että huomasimme kaipaavamme lisätietoa jostakin tietystä asiasta. Kanasen (2006, 71) mukaan teemahaastattelu on haastattelijoiden ja haastateltavan välistä dialogia aihe kerrallaan. Hänen mukaansa tutkijalle teemat ovat kuin syöttejä, joilla hän pyrkii saamaan haastateltavista irti mahdollisimman paljon tietoa. Yksittäisistä teemoista rakentuu kokonaisuus, jonka avulla tutkija pyrkii saamaan kokonaiskuvan ja vastaamaan tutkimuskysymyksiinsä. Teemat mietimme etukäteen, jotta aineisto tulisi vastaamaan hyvin tutkimuskysymyksiimme. Lisäksi käytimme tarkentavia kysymyksiä aina, kun halusimme saada tarkennuksia vaikeasti tulkittaviin vastauksiin tai jos vastauksesta ilmeni uusia mielenkiintoisia asioita.

Kanasen (2010, 54) mukaan haastateltavat tulee valiten siten, että valitaan tutkimuksen kohderyhmäksi ne henkilöt, joita ilmiö koskettaa. Valitsimme tutkimukseen mukaan viisi erään eteläsuomalaisen kuntouttavaa työtoimintaa järjestävän tahon asiakasta. Nämä viisi asiakasta valitsimme parhaan kykymme mukaan sattumanvaraisesti kysymällä ensimmäisiltä vastaantulevilta asiakkailta, olisivatko he kiinnostuneita osallistumaan tutkimuksen yksilöhaastatteluun. Kun asiakkaita kysyttiin mukaan haastatteluun, korostimme sitä, että haastattelu on täysin vapaaehtoinen, eikä heidän henkilöllisyys tule missään vaiheessa tutkimusta ilmi muille tahoille. Yksikään asiakas ei kieltäytynyt haastattelupyynnöstä. Sukupuoleltaan haastateltavat olivat kaksi miestä ja kolme naista. Ikäjakaumaltaan kohderyhmä oli monimuotoinen nuorimman ollessa noin 20-vuotias ja vanhin lähestyi eläkeikää.

Kanasen (2010, 55) mukaan haastattelun teemat tulisi valita siten, että ne kattaisivat mahdollisen perusteellisesti koko tarkasteltavan ilmiön. Hänen mukaansa laadituilla kysymyksillä pitäisi varmistaa, että kaikki ilmiöön liittyvät tekijät tulevat huomioiduksi. Laadimme teemat sen mukaan, että tapahtumat tulisivat kronologiseen järjestykseen. Ensiksi halusimme selvittää, miten asiakas on kuntouttavaan työtoimintaan tullut. Seuraavaksi halusimme tietää kuntouttavan sisällöstä ja sen merkityksestä asiakkaalle. Lopuksi halusimme tietää asiakkaan mahdollisista jatkopoluista kuntouttavassa työtoiminnassa. Käyttämämme teemahaastattelurunko on tässä opinnäytetyössä liitteenä (Liite 1).

Pyrimme tekemään haastatteluista positiivisen kokemuksen haastateltaville. Aluksi kyselimme haastateltavien kuulumisia ja juttelimme rennosti, jotta pystyisimme rakentamaan luottamuksen ilmapiiriin ja haastateltava olisi kyennyt rentoutumaan. Itse haastattelussa pyrimme olemaan aidosti läsnä, kuuntelemaan ja ymmärtämään haastateltavan kertomusta parhaan kykymme mukaan. Emme kyseenalaistaneet haastateltavan mielipiteitä, vaan päinvastoin pyrimme siihen, että omat ajatuksemme eivät vaikuttaisi haastateltavan kertomukseen.

4.3 Aineiston käsittely

Aineiston analyysin mahdollistamiseksi täytyi haastattelumateriaali ensin saattaa kirjalliseen muotoon litteroimalla. Tekstimuotoisen aineiston koodaaminen toimii pohjana narratiivisen analyysin tekemiselle.

4.3.1 Litterointi

Nauhoitimme haastattelut digitaalisesti puhelimella, jotta niitä voisi jälkikäteen helposti kuunnella litteroidessa eli auki kirjoittaessa aineistoa. Ruusuvooren ja Tiittolan (2005) mukaan aineiston litteroinnin tarkkuus määritellään tutkimuskysymyksen ja tutkimusmenetelmän perusteella. Kovin yksityiskohtainen litterointi ei ole tarpeen, jos tutkimus ei ole esimerkiksi keskusteluanalyysi. Viidestä haastattelusta syntyi yhteensä 15 sivua litteroitua aineistoa. Kanasen (2010, 58) mukaan litteroinnissa voidaan käyttää sanatarkkaa, yleiskielistä tai propositiotasoista litterointia. Valitsimme yleiskielisen litteroinnin, jossa kirjoitetaan tallenteen sisältö yleiskieliseksi. Otimme lisäksi mukaan muutaman suoran lainauksen, kun halusimme elävöittää tekstiämme.

Aineistoa litteroidessamme otimme huomioon sen, että omat kykymme haastattelijoina ja havainnoijina rajaa pois osan saatavilla olevasta informaatiosta. Kulttuurinen taustamme voi aiheuttaa sen, että teemme tulkin-toja siitä mitä haastateltava meille kertoi, joka saattaa vääristää tuloksia. Roolimme tutkijoina mahdollisti sen, että pystyimme päättämään mitä osaa aineistosta pidämme relevantteina tutkimuksemme kannalta ja mikä osa on vain yleistä jutustelua, joka ei liity tutkimuskysymykseemme.

4.3.2 Koodaus

Koodaamisessa on kysymys aineiston pilkkomisesta helpommin tulkittaviin osiin. Koodaamisessa voidaan käyttää apuna esimerkiksi koodausmerkkejä, joiden avulla aineistoa voidaan luokitella. Koodia ei aina tarvitse laatia etukäteen valmiiksi vaan sen voi antaa kehittyä analyysin aikana. Koodauksen aikana tutkija lukee aineistoaan useampaan kertaan ja katsoo mitä mahdollisia koodauksia aineistosta löytyy. (Eskola & Suoranta 2014, 156–157.)

Litteroinnin jälkeen suoritimme aineiston koodaamisen. Koodaus tehtiin, jotta aineistoa olisi helpompi analysoida, ja löytää siinä piileviä merkityksiä. Koodaus ei ole siis sinällään analyysia, vaan vaihe joka mahdollistaa analyysin teon. (Kananen 2014, 104.)

Aineiston koodaamisen toteutimme ylivaikeammalla tekstistä kaiken aineiston teemoittain eri väreillä. Tällä tavoin haastatteluja oli helpompi vertailla keskenään. Käyttämämme koodauksen perusteena oli, saattaa litteroidut

haastattelut kronologiseen järjestykseen, jotta niistä olisi helpompi muodostaa narratiivinen tarina.

4.3.3 Narratiivinen analyysi

Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan narratiivinen analyysi tarkoittaa kertomusanalyysia. He katsovat, että narratiivinen analyysi on laadullinen menetelmä, jossa kertomuksen avulla kerrotaan tutkimuksen kohteesta. Heidän mielestään vaatimuksia narratiiviselle analyysille on, että siinä tulee olla kertomuksellisia piirteitä esimerkiksi ainakin ajallisesti loogisen rakenteen noudattamista ja selkeä alku, keskikohta ja loppu. Nämä asiat näkyvät tutkimuksessamme siten, että ensiksi kerromme mitä haastateltavamme tekivät ennen kuntouttavaa työtoimintaa ja miten he päätyivät sinne. Keskikohdassa tutkimusta olemme nykyhetkessä ja haastateltavat kertovat tämänhetkisistä kokemuksistaan kuntouttavassa työtoiminnassa. Lopussa keskitymme asiakkaiden tulevaisuuden tavoitteisiin ja kuntouttavan työtoiminnan kehitysideoihin.

Eskolan ja Suorannan (2014, 22–23) mukaan narratiivisuutta voidaan pitää ihmisille tyypillisenä tapana tehdä selkoa todellisuudesta. He kirjoittavat, että tarinamuoto helpottaa asian ymmärtämistä, koska narratiivisuus viittaa ihmisenä olemiseen ja elämiseen. Valitsimme kolmiportaisen narratiivisen analyysimenetelmän siksi, että asiakkaiden menneet kokemukset ja tie kuntouttavaan vaikuttavat luonnollisesti kokemukseen nykyhetkestä. Haastateltujen näkemykset tulevaisuudesta ja mahdollisesta reitistä eteenpäin vaikuttavat mielestämme siihen, miten he tällä hetkellä kokevat kuntouttavan työtoiminnan.

4.4 Luotettavuuden ja eettisyyden tarkastelu

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija päättää, ketä tutkitaan, mitä kysytään, mitä ei kysytä ja miten aineiston analyysi suoritetaan ja tulkitaan. Luotettavuustarkasteluun tulee valmistautua jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa, jotta koko prosessin luotettavuus on taattu. Jos olisimme jättäneet luotettavuustarkastelun tutkimuksen loppuun, voitaisiin vain toivoa, että tutkimuksen luotettavuus täyttyy vaadittavalla tavalla. (Kananen 2014, 150–151.)

Aineiston analyysissa voi usein löytää tulkinnanvaraisia asioita, jolloin syntyy tutkimuksen sisäinen ristiriita. Tutkimuksen sisäisen ristiriidattomuuden pystyimme varmistamaan siten, että aineiston analyysia tehdessämme molemmat päädyimme samaan ratkaisuun, jolloin se vähentää riskiä väärästä tulkinnasta. Myös opinnäytetyön ohjaajamme luki ja kommentoi kirjoitustamme työn validiteetin lisäämiseksi. (Kananen 2014, 153.)

Kanasen (2010, 69) mukaan tärkeä tutkimuksen luotettavuutta parantava tekijä on dokumentaatio. Tutkimuksen uskottavuuden lisäämiseksi perustelimme jokaisen ratkaisun ja valinnan tutkimuksessa. Perehdyimme lisäksi etukäteen erilaisiin tutkimusmenetelmiin, jotta tietäisimme menetelmien soveltuvuuden tiettyjen ilmiöiden tutkimiseen.

Tutkimuksemme haastattelun analysoinnissa kiinnostus kohdistui haastattelun asiasisältöön kuntouttavasta työtoiminnasta eikä haastateltavien eleisiin, ilmeisiin tai äänenpainoon. Tämä etenkin siksi, että emme mielestämme ole riittävän päteviä analysoimaan edellä mainittuja asioita, joten se todennäköisesti vääristäisi tutkimustuloksia.

Tutkimusta varten pyysimme allekirjoituksen kirjalliseen tutkimuslupaun tutkimuksen kohderyhmältä ja organisaatiolta, jossa kohderyhmämme on kuntouttavassa työtoiminnassa. Haastateltujen nimet on muutettu tutkimuksessa heidän anonymiteetin suojelemisen vuoksi. Emme myöskään paljastaneet tutkimuksessamme sitä paikkaa, jossa tutkimuksen suoritimme.

Laadullisen tutkimuksen haastatteluaineistojen arkistointi olisi eettisesti arveluttavaa. Tämä saattaisi estää haastateltavia kertomasta aitoja mielipiteitään sen pelossa, että aineisto joutuisi jossain vaiheessa väärin käsiin. (Mauthner, Parry & Backett-Milburn 1998, 733–745) Tämän vuoksi aineisto tuhottiin analyysin valmistuttua.

Otimme tutkimusta tehdessämme huomioon sen, että ennakoasenteemme kuntouttavaa työtoimintaa kohtaan eivät välttämättä olleet täysin neutraaleja. Reflektoimme tämän johdosta koko ajan itseämme, jotta ennakoasenteet eivät vaikuttaisi tutkimuksen tuloksiin.

4.5 Aikaisemmat tutkimukset

Kyllönen ja Ollikainen (2015, 30) tutkivat sosionomi (AMK) opinnäytetyössään mielenterveyskuntoutujien kokemuksia kuntouttavassa työtoiminnassa. Tuloksia tarkastellessaan he havaitsivat, että mielekkyys työtoiminnassa koostuu riittävästä haastavuudesta, tarpeellisuuden tunteesta sekä omien voimavarojen kautta. Tutkimuksessa huomattiin tämän lisäksi työn positiivinen vaikutus arjen sisällön ja arkirytmien kannalta. Työyhteisön positiivinen vaikutus mielenterveyskuntoutujien hyvinvointiin näkyi tuloksista selvästi. Tällainen hyvinvointi rakentui työyhteisön sisälle pääsemisestä, myönteisestä ilmapiiristä ja hyväksytyksi tulemisen tunteesta.

Labban (2015, 40) sosionomi (AMK) opinnäytetyössään on tullut esiin kuntouttavan työtoiminnan asiakkaan oman asenteen merkitys kuntouttavan työtoiminnan onnistumiselle. Jos asiakkaalla on oikea asenne ja kuntouttavan työtoiminnan ajoitus sopii hänen elämäntilanteeseensa, onnistuu kuntouttava työtoiminta todennäköisemmin viemään asiakkaan elämää

kohti tavoitteita. Tärkeäksi hän havaitsee asiakkaan osallisuuden tukemisen kuntouttavassa työtoiminnassa. Asiakkaan valintojen ja omatoimisuuden tukeminen, kuulluksi tuleminen tasa-arvoisuus ja rakentava palaute ovat merkittävässä roolissa asiakkaan motivaation ja itsetunnon kannalta. Asiakas usein sitoutuu suunnitelmiin paremmin, jos saa olla niitä itse toteuttamassa.

Sandelin (2014, 19) on havainnut tutkimuksessaan, jotta asiakas motivoituisi kuntouttavasta työtoiminnasta on toiminta järjestettävä asiakaslähteisesti. Asiakkaan kuunteleminen ja heidän nostamien kehitysehdotuksien huomiointi tulisi nostaa esiin toimintaa suunniteltaessa. Tutkimuksessa on havaittu ristiriitoja lain ja aktivointisuunnitelman suunnittelun välillä. Asiakkaan ääni kuuluu tässä vaiheessa heikosti, vaikka lain mukaan aktivointisuunnitelma tulisi luoda yhdessä asiakkaan kanssa. Tällainen työote vaikuttaa negatiivisesti asiakkaan motivaatioon toiminnan suhteen etenkin tilanteessa, jossa aktivointisuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ovat ristiriidassa asiakkaan omien tavoitteiden kanssa.

5 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA ASIAKKAIDEN KOKEMANA

Tässä luvussa kuvataan narratiivisen analyysin tulokset. Analyysissä muodostui narratiivit eli tarinat viiden asiakkaan kokemuksista kuntouttavassa työtoiminnassa. Näistä tarinoista eriteltiin merkityksiä, jotka ovat arkirytmi ja aktivoituminen, sosiaalinen ympäristö, taloudelliset kannustimet, arvostus yhteiskunnassa, toiminnan mielekkyys, osaaminen ja taidot, työ- ja toimintakyky sekä jatkopolut eteenpäin työtoiminnasta. Haastateltujen kokemuksista löytyneistä epäkohdista kuntouttavassa työtoiminnassa saatiin ideoita sen kehittämiseen, sekä asiakastyön näkökulmasta, että yleisellä tasolla.

5.1 Raija

Eläkeikää lähestyvä Raija on ollut työttömänä yli kaksi vuotta. Kuntouttavassa työtoiminnassa hän on ollut nyt puolitoista vuotta. Aiemmin hän on ollut työkokeiluissa eri paikoissa. Työkokemusta Raijalla on matalapalkkatoista esimerkiksi asiakaspalvelusta, siivoamisesta ja emännöinnistä. Työllääkäri ehdotti hänelle osa-aikaeläkettä, mutta hän sai Kelalta siihen kielteisen päätöksen. Kuntouttavaan työtoimintaan hän päätyi vanhan työkaverin vanavedessä, sillä asenteella, että tämä on hänen viimeisiä työpaikkoja ja reitti eläkkeelle.

Raijan tyyppillinen työpäivä on kestoltaan neljä tuntia. Hän saapuu töihin kello 9:45, jonka jälkeen hän ottaa tipan kahvia ja kuuntelee työkavereiden kuulumiset. Tämän jälkeen Raija aloittaa varsinaisen työnsä. Raijan työhön kuuluu asiakkaiden neuvominen ja opastaminen. Hän kertoo, että pitää

siitä, että hänen ei tarvitse käsitellä rahaa vaan hän saa tehdä ”vanhanajan palvelutyötä”. Kello 12:00 Raija pitää ruokatauon, jonka jälkeen päivä jatkuu samaan tapaan kello 14:00 asti.

Raijan kokemuksen mukaan kuntouttava työtoiminta on tärkeä osa hänen päiväänsä, sillä aikaisemman työttömyysjakson aikana hänelle on ollut vaikeata saada itseään liikkeelle. Raija sanoo, että ”se on kaikkein kamalinta, kun ei oo mitään tekemistä”. Kotoa poistuminen on ollut hänelle ajoittain erityisen haastavaa masennuskausien vuoksi. Raijan mukaan kuntouttava työtoiminta auttaa häntä pitämään hänen ”pänsä kasassa”.

Mielekkäät työtehtävät kuntouttavassa työtoiminnassa piristävät Raijan päivää esimerkiksi, jos hän pystyy auttamaan asiakasta löytämään ”kivan” sohvan. Uusiin ihmisiin tutustuminen on Raijalle tärkeää. Hän kokee, että talon vanhimpana hän osaa pitää nuorten puolia ja pystyy tukemaan heitä heidän arjessaan. Raija kertoi, että hän kuntouttavaan työtoimintaan tullessa oli päättänyt, että hän ei töistä uusia kavereita ota. Hän on kuitenkin löytänyt uusia ystäviä, joista yhdelle hän soittelee usein vapaa-ajallakin.

Tulevaisuuden tavoitteita Raijalla ei juurikaan ole enää työn suhteen. Hän kokee, että työllistyminen olisi vaikeaa hänen korkean ikänsä vuoksi ja mieluummin hän antaisi paikkansa työmarkkinoilla nuoremmille. Kuntouttavassa työtoiminnassa Raija voisi silti jatkaa eläkkeelle asti siinä tapauksessa, että hän ei veisi paikkaa nuoremmilta, mutta voisi vaihtelun vuoksi kokeilla kuntouttavaa työtoimintaa toisen tyyppisessä paikassa. Negatiivisena puolena kuntouttavassa työtoiminnassa Raija kertoo eräiden henkilökunnan jäsenten määrävien ja pompottelevan kuntoutettavia liikaa. Usein Raijasta tuntuukin, että ”mentaaliteetti työpaikalla on kuin toisen maailmansodan pommitehtaassa etenkin johtajien työhuoneen ollessa korkealla, josta on hyvä tarkkailla työntekijöiden tekemisiä”.

5.2 Irma

Keski-ikäinen Irma aloitti neljännen kertansa samassa toimipisteessä noin kahdeksan kuukautta sitten. Kolme aikaisempaa kertaa Irma on ollut palkkatuetussa työssä, mutta tällä kertaa hän tuli työkokeiluun. Käsivamman vuoksi hän siirtyi kuntouttavaan työtoimintaan. Tällä hetkellä Irma on kuntouttavan työtoiminnan ohella asiakkaana hankkeessa, jonka tarkoituksena on kartoittaa Irman työ- ja toimintakykyä.

Tyypillinen työpäivä Irmalla alkaa kello 10:00 ja se on kestoltaan kuusi tuntia. Irma työskentelee kierrätysmyymälän ja löytötavaratoimistolla. Irman työtehtäviin kierrätysmyymälässä kuuluvat myytävien tuotteiden esittely asiakkaille, tuotteiden hinnoittelu sekä asettaminen myytäväksi. Lisäksi hän huolehtii kierrätysmyymälän yleisestä siisteydestä. Löytötavaratoimistoon saapuessa uusia likaisia ja rikkinäisiä esineitä Irma tarkistaa niiden

kunnon. Rikkinäiset esineet Irma heittää roskiin ja likaiset hän pesee. Työstään hän on saanut työtoiminnan ohjaajilta kiitosta, joka antaa Irmalle motivaatiota työntekoon.

Tällä hetkellä Irma odottaa lääkäriltä tietoa tulevista tutkimuksista, joilla hänen työkuntoa arvioitaisiin mahdollista eläkepäätöstä varten. Kysyttäessä hänen työkunnostaan Irma vastaa saman tien: ”No en ole työkuntoinen”. Hän kuitenkin kokee, että yhteiskunnan yleisen ilmapiirin kiristymisen myötä eläkkeelle pääseminen on epätodennäköistä. Irma ihmettelee, että hankkeessa jossa arvioidaan työkykyä, tarvitsee olla päivittäin kuusi tuntia, kuntouttavan työtoiminnan neljän tunnin sijaan. Hän kokee, että tämän vuoksi hän on koko ajan väsynyt. Irmaa ahdistaa se, että kuntoa kartoittavassa hankkeessa on paljon tapaamisia eri tahojen kanssa. Hänen kokemuksiansa mukaan monet saattavat liiallisten tapaamisten takia jopa lopettaa hankkeeseen osallistumisen.

Irma kokee, että sosiaalityöntekijät eivät arvosta kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita. Hän miettii, arvostetaanko kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita ylipäättään yhteiskunnassa, vai ovatko he vain pelinappuloita. Uusi työympäristö, johon muutettiin joitakin aikoja sitten, on Irman mielestä ahdistavan tuntuinen. Ylhäällä olevat toimistot tuovat mieleen ”Gestapon leirit” ja kiristyneet säännöt ovat aiheuttaneet sen, että työtoiminnan ohjaajat ovat alkaneet kytätä ja pompotella liikaa. Uudet työtilat ovat aiheuttaneet lisäksi sen, että kuntoutettavien tulee muistaa olla hiljaa, jotta he eivät häiritsisi asiakkaita ja esimiehiä.

Irma kertoo, että kuntouttavalla työtoiminnalla on hyvä vaikutus hänen elämäänsä. Hänelle on parempi olla kuntouttavassa työtoiminnassa kuin, että hän olisi kotona koko päivän. Irman mukaan kuntouttavassa työtoiminnassa käyminen antaa arjelle säännöllisen rytmin. Hänelle on myös tärkeää, että hän saa olla aikuisten kanssa tekemisissä päivisin. Irmalla on kotona lapsia, joista vanhin on teini-ikäinen. Hän kokee, että muille sosiaalisille suhteille ei välttämättä jäisi tilaa.

5.3 Kalle

27-vuotias Kalle opiskeli aiemmin ammattikorkeakoulussa, mutta ensimmäisen vuoden jälkeen opinnot keskeytyivät. Opintojen keskeytymisen jälkeen Kalle sairastui masennukseen ja haki apua psykiatriselta poliklinikalta, jonka jälkeen hän hakeutui psykoterapiaan kolmeksi vuodeksi ollen koko tämän ajan työtön. Kolmen vuoden terapiajakson jälkeen Kalle haki kouluun, mutta hän ei saanut opiskelupaikkaa. Tämän vuoksi TE-toimisto velvoitti hänet osallistumaan työkokeiluun, josta hän pian siirtyi kuntouttavaan työtoimintaan. Kalle kertoo, että viettäisi mieluummin päivänsä kotona, mutta tukien katkeamisen pelossa hän osallistuu työvoimapolitiiseen toimintaan.

Kuntouttavassa työtoiminnassa Kalle käy kaksi kertaa viikossa. Kallen työpäivä alkaa kello 10:00 ja päättyy 14:00. Hänen työtehtäviinsä kuuluu tietokoneiden huolto, tietokoneiden kasaaminen kierrätysosista myytäväksi ja mahdollisten asiakkaiden palvelu. Työn Kalle kokee itselleen helpoksi aikaisemman datanomin tutkinnon vuoksi. Hän onkin pystynyt jakamaan osaamistaan muille hänen kanssaan samalla työpisteellä työskenteleville kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille. Kalle kertoo, että töitä saisi olla hieman enemmän, jotta päivä kuluisi nopeammin.

Tavoitteita kuntouttavan työtoiminnan suhteen ei Kallella ole. Hän kertoo, että hän ”tekee vain minimitarvittavan tukia varten oikeastaan” ja mieluummin hän olisi kotona tekemättä mitään. Kalle kokee, että välillä hän törmää rasittaviin asiakkaisiin. Lisäksi hän valittelee, että aamuherätysten takia unet voivat jäädä vähiin. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden asema yhteiskunnassa mietityttää Kallea. Hän pohtiikin, onko kuntouttava työtoiminta vain yksi poliitikkojen keino kaunistella työttömyyslukuja.

Tällä hetkellä Kalle kokee, että hänen paikkansa on kuntouttavassa työtoiminnassa. Kalle ei halua lähteä opiskelemaan uutta alaa eikä työntekokaan kiinnostusta, sillä hänellä ”ei oikeastaan oo syytä tehdä rahaa”. Kuntouttavan työtoiminnan hän kokee omakseen myös siksi, että työympäristö on turvallinen eikä häneltä vaadita juuri mitään. Kalle on löytänyt kuntouttavasta työtoiminnasta uusia kavereita, joita hänellä ei entuudestaan ollut monia.

5.4 Miisa

Kaksikymppinen Miisa on ollut aiemmin kuntouttavassa työtoiminnassa kahdessa eri kaupungissa. Miisa kertoo, että hän joutui keskeyttämään tarjoilijakoulutuksen henkisen uupumuksen vuoksi noin neljä vuotta sitten, jonka jälkeen TE-toimisto ”heitti” hänet kuntouttavaan työtoimintaan. Miisan ensimmäinen kuntouttavan työtoiminnan paikka oli pukuvuokraamossa, jonka hän koki omakseen, koska rakastaa ommella ja tehdä erilaisia asuja.

Seuraavan parin vuoden ajan Miisa oli vuorotellen kuntouttavassa työtoiminnassa tai sairauslomalla mielenterveytensä vuoksi, kunnes hän pääsi baarityöntekijän koulutukseen. Koulusta valmistuttuaan Miisa työskenteli keikkaluonteisesti baareissa. Miisa sai TE-toimiston kanssa tapahtuneen sekaannuksen vuoksi karenssia, jolta välttyäkseen Miisa otti vastaan kuntouttavan työtoiminnan paikan kierrätysmyymälästä. Miisa oli aiemmin käynyt kierrätysmyymälässä ostoksilla ja nähnyt samalla siellä työskenteleviä ihmisiä, mutta muuten hänellä ei ollut juuri ennakko-odotuksia paikasta.

Tyypillisenä päivänä kuntouttavassa työtoiminnassa Miisa työskentelee kassalla myymässä ihmisille tavaroita. Tämän lisäksi hänen työtehtäviin kuuluu tuotteiden esittely ja hinnoittelu. Miisa pitää myyntityötä mielenkiintoisena ja mukavana ja kertoo, että saa siitä samanlaista sosiaalista

kanssakäymistä, kuin esimerkiksi baarityöstä, josta hänellä on aiempaa kokemusta. Hän ei sosiaalisena ihmisenä pärjäisi ilman päivittäistä kontaktia ihmisiin. Vaikka asiakkaat joskus ärsyttävät, hän sanoo, että on hyödyllistä oppia sietämään ihmisiä joiden kanssa ei tule niin hyvin toimeen.

Kuntouttavassa työtoiminnassa Miisa kiittelee erityisesti mahdollisuutta käydä velkaneuvojalla, koska hänellä on ongelmia rahan käytön suhteen. Tulevaisuudessa hän ei haluaisi rokkua kelan tuilla vaan saada elämänsä kuntoon. Työtoiminnan yksilövalmentajalta Miisa saa tukea esimerkiksi stressinhallintaan ja työnhakuun rekrytointiyritysten kautta, jota hän pitää hyödyllisenä tulevaisuutensa kannalta. Miisa kokee, että kuntouttava työtoiminta on parantanut hänen työllistymismahdollisuuksia ja jos olisi jäänyt neljän seinän sisälle makaamaan se ei olisi hänelle mielenterveydellisesti ollut hyvä juttu.

Miisa kokee, että kuntouttavan työtoiminnan mielekkyys on pitkälti kiinni asiakkaan omasta aktiivisuudesta. Välillä työtehtäviä tosin ei ole tarpeeksi, mutta niitä saa lisää kysymällä. Kukaan ei varsinaisesti kuitenkaan tule partistamaan, jos omaa tahtoa ei ole. Miisalle hänen tekemät työt eivät varsinaisesti ole kovinkaan tärkeitä, mutta hänelle on tärkeää, että hän on hyvä siinä mitä tekee. Kysyttäessä työtehtävien haastavuudesta Miisa tunnustaa, että ei kaipaakaan haasteita, sillä hänen mielestään kuntouttavan työtoiminnan kuuluukin olla helppoa. Tärkeintä hänen mielestään on se, että tehtävät ovat kuitenkin mielekkäitä.

Miisalle kuntouttava työtoiminta merkitsee ennen kaikkea taukoa tavallisesta arjesta, ollen ennemminkin välietappi työmaailman ja kodissa istumisen välissä. Omalla kohdallaan hän kertoo, että se on estänyt häntä syrjäytymästä. Miisa kiittelee, että hänellä on ollut mahdollisuus päästä tuttelemaan tiettyihin työelämän rutiineihin ja sääntöihin kuten työaika- ja noudattamiseen, mutta ei kuitenkaan joudu heti tekemään liian pitkiä päiviä. Hän pitää hyvänä, että kuntouttavassa työtoiminnassa joustetaan asiakkaan haastavan elämäntilanteen mukaan. Miisa kertoo, että hän on saanut uusia kavereita kuntouttavasta työtoiminnasta.

Positiivisten kokemusten lisäksi Miisalla on kritisoitavaa kuntouttavaan työtoimintaan liittyen. Hän kokee, että nykyisessä paikassa asiakkaita kohdellaan välillä kuin lapsia. Työtoiminnan ohjaajilla on hänen mukaan monesti oletuksena, että kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat eivät tajua asioita tai heidän tekemisiään rajoitetaan typerillä säännöillä. Miisa haluaisi päästä mukaan vaikuttamaan työtoiminnan sisältöön. Hän kuitenkin kokee, että kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat eivät voi vaikuttaa paikan toimintaan liittyviin asioihin, vaikka sen pitäisi olla olemassa heitä varten.

Miisa kertoo, että hänen omassa kaveripiirissään ei ole juuri ennakkoluuloja kuntouttavaa työtoimintaa kohtaan, koska hän on itse selventänyt heille mitä käsite tarkoittaa. Hän kokee, että monilla ihmisillä on negatiivisia ennakkokäsitteitä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista. Hän kertoo,

että hänen tekisi välillä mieli kertoa ennakkoluuloisille ihmisille, että: ”me olemme silti ihmisiä”. Miisa kokee, että monet olettavat, että kuntouttavassa työtoiminnassa olevat ihmiset ovat automaattisesti mielenterveysongelmaisia. Hänen mielestään asenteissa on korjaamisen varaa, koska kuntouttavassa työtoiminnassa voidaan olla monesta eri syystä.

Miisa pitää itseään tällä hetkellä täysin työkykyisenä. Hänellä on tällä hetkellä tavoitteena työllistyä avoimille työmarkkinoille. Miisa etsii koulutusta vastaavia baaritöitä, joihin voisi aluksi päästä tekemään sijaisuuksia. Hän toivoo, että saisi näytön paikan, jotta voisi todistaa osaamisensa. Miisa on siirtymässä työkokeiluun erääseen työllisyshankkeeseen, mutta käy vielä tämän jälkeenkin yhtenä päivinä viikossa kuntouttavassa työtoiminnassa.

5.5 Risto

Risto on noin kaksikymppinen mies, joka on suorittanut varasto- ja logistiikka-alan perustutkinnon joitakin vuosia sitten. Tällä hetkellä Risto tekee tietokoneiden purkua ja kokoonpanoa kuntouttavassa työtoiminnassa. Hän on ollut työtoiminnassa noin kolme vuotta. Tätä ennen Risto kertoo olleensa jonkun aikaa työkokeilussa muuttomiehenä samassa yksikössä. Hän ei kuitenkaan tullut toimeen muiden työntekijöiden kanssa auktoriteettiongelman vuoksi. Tämän vuoksi, yhdessä TE-toimiston ja sosiaalityöntekijän kanssa, työkokeilu päädyttiin vaihtamaan kuntouttavaan työtoimintaan, jossa hän pääsi itselle mieluisalle tietokonepuolelle. Risto sairastaa masennusta, joka hänen mukaansa luo omia rajoitteita hänen elämänsä. Hän haluaisi työllistyä ja kokee, että varasto- ja logistiikka-alalla on kyllä tarjolla työpaikkoja, mutta paikkoja ei saa ilman työkokemusta tai suhteita.

Ristolla oli ennako-odotuksena kuntouttavasta työtoiminnasta vain se, että se on helppoa. Hän kuitenkin sanoo, että ei uskonut sen olevan aivan näin helppoa ja toteaa, että käyttää kyllä tilaisuuden hyväkseen, kun helppoa rahaa on tarjolla. Hän kertoo, että hänen pitäisi saada oma terveytensä parempaan kuntoon ja sitä kautta parantaa asioitaan.

Risto kertoo, että tyypillisesti hän saapuu aamuisin kuntouttavan työtoiminnan yksikköön väsyneenä toiselta puolelta kaupunkia. Hän pitää kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille maksettavaa ylläpitokorvausta riittämättömänä kattamaan bussilippujen ja ruoan hintaa. Hänen tehtäviin kuntouttavassa työtoiminnassa kuuluu esimerkiksi tietokoneiden kokoamista kierrätetystä komponenteista ja käyttöjärjestelmien sekä ajurien asentamista. Hän kertoo, että tekee työtehtäviä, jos hänellä sattuu olemaan siihen ”inspiraatiota”.

Riston mielestä kuntouttava työtoiminta ei ole parantanut hänen työllistymismahdollisuuksiaan. Kysyttäessä onko Risto oppinut jotain, hän kuitenkin kertoo, että: ”jokainen oppii jotain uutta”. Hän lisää, että on oppinut tekemään työtehtäviinsä liittyviä asioita helpommin ja nopeammin. Hän

voisi mielestään tehdä vastaavia työtehtäviä palkkatyössä, koska on perheensä kautta saanut vahvan osaamisen tietokoneiden kokoamiseen. Risto kertoo, että hänelle kuntouttavassa työtoiminnassa on mielekästä se, että voi tehdä mitä haluaa ja tehtävät voivat vaihdella. Hän kertoo, että opiskeluaikoina hän oli töissä liukuhihnatöissä, mutta ei viihtynyt niissä niiden yksitoikkoisuuden takia.

Kysyttäessä kuntouttavan työtoiminnan hyvistä puolista Risto painottaa siitä saatavan rahan sekä unirytmien ylläpitämisen merkitystä. Riston mielestä kuntouttavasta työtoiminnasta on hänelle hyötyä, vaikka se ei aina häntä innostakaan. Hän kertoo, että työtoiminta luo rytmiä hänen arkeensa, vaikka aikaiset herätykset eivät ole hänelle mieluisia. Risto kokee, että kuntouttavasta työtoiminnasta saa hyvän mielen, että on edes yrittänyt tehdä jotain. Hän myös kertoo, että sai kuntouttavan työtoiminnan yksikön kautta suoritettua trukkiportin, joka oli puuttuva palanen hänen ammatillisessa tutkinnossa. Hän on saanut apua taloudelliseen tilanteeseensa velkaneuvonnan muodossa.

Risto kertoo, että tietokoneiden tilauksia on välillä liian vähän ja toiminta menee liikaa istumiseksi ja iltapäivälehtien nettisivujen selaamiseksi. Lisäksi kunnollisista tietokoneiden komponenteista on pulaa, joten työtä ei voi tehdä täysipainoisesti. Ristolla on työtehtävissä haasteita vaihtelevasti. Hän kertoo, että hoitaisi perushommat silmät kiinnikin, mutta silloin tällöin vastaan tulee vaikeita tilanteita. Risto kertoo, että välillä hän ei edes kaipaa suurempia haasteita.

Risto on sitä mieltä, että työkykyisen ihmisen tulisi päästä ensisijaisesti töihin. Hän kuitenkin pitää kuntouttavaa työtoimintaa hyvänä välietappina, jossa voidaan kokeilla kannattaako eteenpäin edes lähteä. Ristolle itselleen on tarjottu sairaseläkettä, mutta hän on silti pitänyt kuntouttavaa työtoimintaa parempana vaihtoehtona. Kun Ristolta kysytään, kokeeko hän itsensä tarpeelliseksi osaksi yhteiskuntaa, hän vastaa, että ei koe. Hän kertoo, että yrittää parhaan kykynsä mukaan vältellä työtehtäviä, joita hän tekee vain pakon edessä. Riston mielestä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaan asemaa ja olosuhteita yhteiskunnassa tulisi parantaa. Hän sanoo, että ihmisiä syrjitään, jos he ovat vähän erilaisia. Hän kertoo kohdanneensa esimerkiksi TE-toimistossa asioidessaan negatiivisia asenteita kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita kohtaan. Risto ei kuitenkaan koe itseään syrjäytyneeksi. Hän kertoo, että ei ole kovin sosiaalinen ihminen ja viihtyy parhaiten omissa oloissaan.

Seuraavaksi Ristolla on suunnitelmissa vain saada terveytensä ja taloudellisen tilanteensa kohenemaan, jotta hän voisi harkita oman alansa töitä.

5.6 Merkityksien erittely

Narratiivisista tarinoista pystyimme löytämään toistuvia merkityksien kategorioita. Päätimme analysoida tarkemmin seuraavia osa-alueita, jotka

ovat arkirytmii ja aktivoituminen, sosiaalinen ympäristö, taloudelliset kannustimet, arvostus yhteiskunnassa ja työyhteisössä, toiminnan mielekkyys, osaaminen ja taidot, työ- ja toimintakyky sekä haastateltavien jatkokolut kuntouttavasta työtoiminnasta.

5.6.1 Arkirytmii ja aktivoituminen

Neljä haastatelluista tunnistaa, että heillä on ollut haasteena ylläpitää normaalia arkirytmii. Neljä viidestä haastatelluista kokee arkirytmii parantuneen kuntouttavaan työtoiminnan aloittamisen jälkeen ja pitää sitä positiivisena asiana. Yksi haastatelluista kuitenkin kokee, että aikainen herätys kuntouttavaan työtoimintaan estää häntä saamasta tarpeeksi unta.

Kuntouttavaan työtoimintaan aktivoiminnan seurauksena *Raija* on saanut paikan mihin lähteä aamuisin. *Raijalla* on aiemmin työttömyyden aikana ollut vaikeuksia saada itseään liikkeelle mielekkään tekemisen puutteen vuoksi.

Irman arki ilman kuntouttavaa työtoimintaa kuluu perheen pyörittämisessä. Hänelle kuntouttava työtoiminta tuo säännöllisen arkirytmii ja vaihtelua elämään, sillä muuten hän olisi vain kotona koko päivän.

Mielekäs tekeminen työtoiminnassa auttaa *Miisaa* syrjäytymästä kotiin neljän seinän sisälle. Työyhteisön yhteisiin sääntöihin ja rutiineihin kuten työaikojen noudattamiseen totuttelemisen on parantanut hänen arkirytmiiä.

Risto joutuu saapumaan kuntouttavaan työtoimintaan väsyneenä toiselta puolelta kaupunkia. Hän kokee silti säännöllisen unirytmii ylläpitämisen positiiviseksi asiaksi.

Lain mukaan kuntouttavalla työtoiminnalla tarkoitetaan kunnan järjestämää toimintaa, jonka tarkoitus on parantaa henkilön elämäntilannetta sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189 § 13). Aineiston perusteella tämä tavoite näyttäisi toteutuvan näiden haastateltujen kokemusten perusteella hyvin.

Särkelän (2011, 53–59) mukaan vakiintuneet toimintatavat- ja tottumukset ovat usein juurtuneet syväälle. Hänen mielestään tällaisten negatiivisesti työllistymiseen vaikuttavien toimintatapojen muuttaminen vaatii usein paljon työtä. Työelämän muutoksista huolimatta nykyäänkin työelämässä vaaditaan usein aikaisin aamulla heräämistä. Särkelän mielestä koko toiminnan tulisi pyrkiä siihen, että päivittäinen tekeminen muuttaisi asiakkaan toimintatapoja- ja tottumuksia ja myöhemmin koko toimintarakennetta. Kuntouttavan työtoiminnan vakituiset työajat auttavat tässä muutosprosessissa.

5.6.2 Sosiaalinen ympäristö

Haastatelluista neljä kokee kuntouttavan työtoiminnan sosiaalisen ympäristön tuovan positiivisia vaikutuksia heidän elämäänsä. Yksi haastatelluista kertoo, että ei ole erityisen sosiaalinen ja hän viihtyykin paremmin omissa oloissaan.

Raija nauttii uusiin ihmisiin tutustumisesta. Hän on löytänyt kuntouttavasta työtoiminnasta uusia ystäviä, joihin hän on yhteydessä myös työajan ulkopuolella. Ennakkoon hänellä oli ajatus, että ei halua työtoiminnasta uusia kavereita. Asiakastyö on *Raijan* mieleen ja asiakkaiden neuvominen piristää hänen päiväänsä.

Irman arki on kiireistä työpäivän jälkeenkin. Kotona *Irmalla* on lapsia, joten perheen pyörittäminen vie aikaa sosiaalisilta suhteilta. Hän on tyytyväinen, että saa osallistua kuntouttavaan työtoimintaan, jossa hän saa olla aikuisten kanssa tekemisissä.

Kalle on löytänyt työtoiminnasta uusia kavereita, joita hänellä ei entuudestaan juurikaan ollut. Hän on pystynyt jakamaan osaamistaan uusille kavereille aikaisemman tutkintonsa ansiosta.

Myyntityö on *Miisalle* mieleistä siinä tapahtuvan sosiaalisen kanssakäymisen vuoksi. Sosiaalisena ihmisenä hän ei pärjäisi ilman päivittäistä kontaktia ihmisiin. Joskus asiakkaat ärsyttävät häntä, mutta tällaisestakin sosiaalisesta kanssakäymisestä *Miisa* kokee hyötyvänsä tulevaisuudessa työelämässä.

Hämäläisen (2006, Liite 1) mukaan yksi ulkoisen elämänhallinnan perusteista on osallisuus ihmissuhteista. Hämäläinen näkee, että sosiaalinen toimintakyky rakentuu ihmisen kyvystä ottaa toinen ihminen huomioon sekä ylläpitää ihmissuhteita. Ihmisen identiteetti muodostuu sen mukaan, minkälaisiin yhteisöihin hän kuuluu ja minkälaisessa vuorovaikutuksessa hän on muiden ihmisten kanssa. Sosiaalipedagogiikassa ihmisten välinen vuorovaikutus mahdollistaa inhimillisen kasvun, uuden oppimisen, tietoisuuden syvenemisen ja yhteiskunnallisen toimintakyvyn.

Juhila (2006, 51) kertoo osallisuuden rakentuvan tunteesta, että hän kuuluu johonkin yhteisöön. Osallisuuden pohjana voidaan nähdä omatoimista elämää tukeva sosiaalinen verkosto. Järvikosken ja Härkäpään (2011, 152–153) mukaan varsinkin psyykkisestä sairaudesta kärsiville sosiaalinen tuki näyttää merkitsevän nopeampaa kuntoutumista. Useiden tutkimuksien mukaan vertaistuki on tehokas keino parantaa kuntoutettavan hyvinvointia.

5.6.3 Taloudelliset kannustimet

Kolme haastatelluista kertoo rahallisen hyödyn tai velkaneuvonnan olevan merkittävä asia kuntouttavassa työtoiminnassa.

TE-toimisto velvoitti *Kallen* osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan karenssin uhalla. *Kalle* on työtoiminnassa mukana ainoastaan tekemässä minimimäärän työtä, jotta tuet eivät katkeaisi.

Miisalle tapahtui sekaannus TE-toimiston kanssa. Sekaannuksen vuoksi hänellä oli vaihtoehtona karenssi ja tukien menettäminen tai kuntouttava työtoiminta, johon hän päätti osallistua. *Miisalla* on ollut ongelmia rahan käytön suhteen ja kuntouttava työtoiminta tarjoaa hänelle velkaneuvojan palveluita, jotta hän saisi raha-asiansa kuntoon.

Risto kertoo rahan olevan yksi kuntouttavan työtoiminnan hyvistä puolista ja hän käyttää aina tilaisuuden hyväkseen, kun helppoa rahaa on tarjolla. Rahan määrä on kuitenkin hänen mielestä riittämätön kattamaan bussilipuista ja ruuasta kertyviä kuluja. *Risto* saa kuntouttavassa työtoiminnassa apua raha-asioihin velkaneuvojalta.

Aineiston mukaan kahdella haastatelluista aktivoiva tekijä kuntouttavaan työtoimintaan osallistumiseen on kielteinen kannustin, eli tässä tapauksessa sosiaalietuuksien menettämisen uhka. Yksi haastatelluista puolestaan kokee positiivisen kannustimen eli kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille myönnettävän kulukorvauksen merkittävänä syynä osallistumiseen.

Ihmisen ulkoinen elämänhallinta perustuu osallisuuteen riittävästä tuloista (Hämäläisen 2006, Liite 1). Karjalaisen ja Keskitalon (2013, 40) mukaan ihmisen velvoittaminen erilaisiin aktivointitoimiin sosiaalietuuksien menettämisen uhalla voi olla ihmiselle epämieluisa kokemus ja pahimmassa tapauksessa hän syrjäytyy entisestään yhteiskunnasta. Kuntoutuksessa aktiivisuuden kannustimet voivat olla luonteeltaan myönteisiä tai kielteisiä (Järvikoski & Härkäpää 2011, 17–19).

5.6.4 Arvostus yhteiskunnassa ja työyhteisössä

Haastatelluista jokainen kokee kuntouttavan työtoiminnan arvostuksen heikoksi, joko yhteiskunnan tai kuntouttavassa työtoiminnan ohjaajien taholta.

Esimiesten tarkkaillessa kuntoutettavan työtoiminnan asiakkaiden työnteokoja toimiston ikkunasta saa *Raijan* tuntemaan, kuin hän olisi töissä toisen maailmansodan pommitehtaassa. *Raija* kokee, että ohjaajat pomottelevat ja määräilevät häntä liikaa.

Irma on kokenut työilmapiirin ahdistavaksi kuntouttavan työtoiminnan toimipisteen muutettua uuteen paikkaan ja hän kuvailee sitä ”Gestapon leiriksi”. Työtoiminnan ohjaajat ovat kiristäneet sääntöjä jonka vuoksi työtoiminnan asiakkaiden käyttäminen ja pompottelu on lisääntynyt. Heidän tulee ”muistaa olla hiljaa”, jotta he eivät häiritsisi asiakkaita ja työtoiminnan esimiehiä. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden vähäinen arvostus työtoiminnan asiakkaita kohtaan on saanut *Irman* kokemaan asemansa yhteiskunnassa lähinnä pelinappulana.

Kalle puolestaan pohtii, onko kuntouttava työtoiminta vain yksi poliitikkojen keino kaunistella työttömyyslukuja.

Miisa kokee väheksyntää työtoiminnan ohjaajilta. Hän kokee, että työtoiminnan asiakkaita pidetään lapsina, joiden tekemistä rajoitetaan typerillä säännöillä. *Miisan* mielestä ohjaajat olettavat, että työtoiminnan asiakkaat eivät tajua asioita. Yhteiskunnallisella tasolla hän kokee, että ihmisillä on negatiivisia ennakoasenteita kuntouttavaa työtoimintaa kohtaan. Vaikka asiakas voi olla kuntouttavassa työtoiminnassa mukana monesta erisyystä, olettavat ihmiset usein työtoiminnan asiakkaiden olevan mielenterveysongelmaisia. TE-toimistossa asioidessaan *Risto* on kokenut negatiivisia asenteita. Hänen mielestään kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden asemaa ja olosuhteita tulisi parantaa yhteiskunnassa, sillä ihmisiä syrjitään, jos he ovat vähän erilaisia.

Ihmisen yhteiskunnallinen identiteetti syntyy siitä, miten ihminen näkee itsensä osana yhteiskuntaa, kertoo Hämäläinen (2006, Liite 1). Osallisuuden kokemus eri yhteisöissä koostuu ihmisten molemminpuolisesta arvostuksesta, tasavertaisuudesta ja luottamuksesta (Juhila 2006, 51). Osallisuuden kannalta on oleellista, että osallistumismahdollisuudet ovat yhdenvertaisia, sekä kohtelu on tasa-arvoista. (Järvikoski & Härköpää 2011, 147).

Kaksi haastatelluista koki työtoiminnan yleisen ilmapiirin ahdistavaksi Mäkinen ym. (2009, 132–133) sanoo turvallisen ilmapiirin edistävän yksilön voimaantumista.

Itsemääräämisoikeus on asiakkaan oikeus määrätä itseensä liittyviä asioita ja päätöksiä. Tästä voidaan poiketa siinä tapauksessa, että asiakkaan toiminta aiheuttaisi hänelle tai muille vakavaa vaaraa. Sosiaalialan työntekijöiden tulee kunnioittaa ja pyrkiä edistämään asiakkaan itsemääräämisen toteutumista. Tämä vaatii työntekijältä sitä, että hän neuvoo ja auttaa asiakasta ymmärtämään hänen omat oikeudet ja tavoitteet. Itsemääräämisoikeus tukee asiakkaan osallisuuden kokemusta ja voimaantumisen prosessia. Jos työntekijä tarjoaisi kaiken mahdollisen avun ja palvelut ilman, että antaa asiakkaalleen mahdollisuutta tutkia erilaisia vaihtoehtoja ja vaikuttaa näiden valintaan, jäisi asiakas helposti riippuvaiseksi työntekijästä. Tällainen yliauttaminen ja ihmisen avuttomaksi auttaminen ovat toimintaa, joka ei vahvasta asiakasta vaan tulos on päinvastainen. (Rostila 2001, 32–33.)

5.6.5 Toiminnan mielekkyys

Kaikki viisi haastateltua kertovat, että heillä on kuntouttavassa työtoiminnassa mielekästä tekemistä. Mielekkyys muodostuu haastatelluille erilaisista tekijöistä.

Raija pitää ”vanhanajan palvelutyöstä”, johon kuuluu asiakkaiden neuvomista ja opastamista. Toiminnan mielekkyys rakentuu hänelle onnistumisen tunteista, jos hän saa esimerkiksi autettua asiakasta löytämään uuden sohvan. Hän tukee työtoiminnassa nuorempiaan ja pitää heidän puoliaan. Hän voisi vaihtelun vuoksi kokeilla jotain muuta kuntouttavan työtoiminnan paikkaa.

Irmalle kuntouttavan työtoiminnan mielekkyys tulee siitä, että hän saa kiitosta tekemistään työtehtävistä ohjaajiltaan.

Kallelle puolestaan kuntouttavassa työtoiminnassa on mielekästä se, että hän pystyy jakamaan osaamistaan muille työtoiminnan asiakkaille. Mielekkyyttä puolestaan vähentää se, että päivä kuluu hitaasti töiden vähäisen määrän takia.

Miisa pitää kuntouttavassa työtoiminnassa tekemäänsä myyntityötä mukavana ja mielenkiintoisena. Hän saa siitä samanlaista sosiaalista kanssakäymistä, kuin aikaisemmin tekemästään palkkatyöstä. Hän on sitä mieltä, että mielekkyys kuntouttavassa työtoiminnassa on kiinni asiakkaan omasta aktiivisuudesta. Työtehtäviä saa lisää kysymällä, jos niitä ei muuten ole tarpeeksi. Hänelle on tärkeää, että saa tehdä niitä töitä, joissa kokee olevansa hyvä. Hän arvostaa sitä, että kuntouttavan työtoiminnan tehtävät ovat tarpeeksi helppoja, ollen silti mielekkäitä. Kritisoitavaa toiminnan mielekkyydestä *Miisalla* on siitä, että hänen mielestään kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat eivät pysty vaikuttamaan toiminnan sisältöön.

Ristolle kuntouttavassa työtoiminnassa mielekästä on se, että voi tehdä mitä haluaa ja tehtävät voivat vaihdella. Hän kuitenkin näkee, että työtehtävien tekeminen on haastavaa, sillä kunnollisista tietokoneiden komponenteista on usein pulaa. Perustyön hän kokee usein helpoksi, mutta välillä vastaan tulee vaikeampiakin tilanteita. Hän kertoo, ettei välillä kuitenkaan edes kaipaisi suurempia haasteita. *Risto* kokee, että kuntouttavasta työtoiminnasta saa hyvän mielen jo sillä, että on edes yrittänyt tehdä jotain.

Julkunen (2013, 40) on kritisoinut aktivointitoimenpiteitä sanoen, että ne ovat usein vain työntekoa jäljittelevää korviketoimintaa. Kaikki haastattemamme asiakkaat ovat tyytyväisiä toiminnan mielekkyyteen. Kiitosta asiakkailta saa lisäksi toiminnan helppous ja se, että heiltä ei vaadita liikaa.

Lain mukaan kuntouttava työtoiminta (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189 § 13) olisi sovitettava henkilön työ- ja toimintakyvyn mukaan.

Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on edistää asiakkaan pääsyä avoimille työmarkkinoille, joten toiminnan tulisi olla sekä mielekästä, että riittävän vaativaa. Vaikka asiakkaat nostavatkin helppouden positiiviseksi asiaksi, eivät liian helpot tehtävät välttämättä palvele kuntouttavan työtoiminnan virallisia tavoitteita.

J.V Merino (1997, 31) kertoo sosiokulttuurisen innostamisen toiseksi pää-tavoitteeksi ihmisten ja ryhmien olemassa olevien kykyjen tukemisen ja vahvistamisen. Näitä piileviä kykyjä pyritään saamaan esiin esimerkiksi motivoimalla asiakkaita. Yksi haastatelluista kertoikin kuntouttavan työtoiminnan mielekkyyden muodostuvan hänen saamistaan kehuista.

5.6.6 Osaaminen ja taidot

Haastateltavista kaksi kertoo saaneensa hankittua kuntouttavasta työtoiminnasta työelämän kannalta oleellisia taitoja ja osaamista.

Miisa kertoo, että hänen mielestään on hyödyllistä oppia sietämään ihmisiä, joiden kanssa ei tule täydellisesti toimeen. Tätä taitoa hän pääsee harjoittelemaan asiakaspalvelutehtävissä. Tärkeäksi taidoksi *Miisa* laskee sen, että hän on päässyt totuttelemaan työelämän rutiineihin ja sääntöihin. Hän kokee tämän edistävän hänen sopeutumistaan tulevaisuudessa avoimille työmarkkinoille. Hän saa ohjaajalta tukea stressinhallintaan ja työnhakuun.

Risto kertoo, että hän on oppinut tekemään työtehtävänsä helpommin ja nopeammin. Hän voisi mielestään tehdä samoja tehtäviä palkkatyössä, mutta ei silti usko, että hänen työllistymismahdollisuutensa olisivat parantuneet. *Risto* on kuitenkin saanut suoritettua kuntouttavan työtoiminnan paikkansa kautta itselleen trukkiportin, joka oli puuttuva palanen hänen ammattitutkinnossaan.

Kuntouttavan työtoiminnan lakiin (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189 § 13) kirjattu tavoite on parantaa työ- ja toimintakykyä, mutta tästä huolimatta työelämässä tarvittava osaaminen ja taidot eivät ole kolmella haastatelluista heidän oman kokemuksensa mukaan lisääntyneet.

5.6.7 Työ- ja toimintakyky

Haastateltavista *Irma* kertoo olevansa tällä hetkellä asiakkaana hankkeessa, jossa kartoitetaan hänen työ- ja toimintakykyään käsivamman vuoksi. Itse hän kokee, että ei ole työkykyinen. *Miisa* puolestaan kokee olevansa täysin työkykyinen tällä hetkellä. *Risto* sairastaa masennusta, joka hänen mukaansa aiheuttaa rajoituksia hänen elämäänsä. Loput haastatelluista eivät ottaneet kantaa työ- ja toimintakykyynsä.

Kuntoutusta koordinoituna toimenpiteiden kokonaisuutena tarkasteltaessa, painotetaan yleensä monimuotoisuutta ja monialaisuutta toiminnassa. Kuntoutuksen tavoitteet voidaankin saavuttaa vain monialaisella ja moniammatillisella yhteistyöllä, johon voi sisältyä erilaisia palveluita, jotka esimerkiksi tukevat, ohjaavat, kasvattavat, sopeuttavat, kouluttavat sekä hoitavat asiakasta. Kuntoutuksessa on tarkoituksenmukaista vaikuttaa yksilön ympäristöön ja olosuhteisiin. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 16–17.)

5.6.8 Jatkopolut kuntouttavasta työtoiminnasta

Kaksi haastatelluista näkee tulevaisuutensa avoimilla työmarkkinoilla. Kahden tavoitteena on eläke ja yksi on tyytyväinen rooliinsa kuntouttavassa työtoiminnassa.

Raija lähestyy eläkeikää, joten kuntouttava työtoiminta on hänelle lähinnä reitti eläkkeelle. Hän kertoo, että korkean ikänsä vuoksi hänen olisi vaikeaa työllistyä ja mieluummin antaa paikkansa työmarkkinoilla nuorille. Hän luopuisi kuntouttavan työtoiminnan paikastaan, jos hänen tilalleen saataisiin joku nuori mukaan toimintaan. *Irma* on kuntouttavassa työtoiminnassa kartoittamassa työ- ja toimintakykyään, sillä hän ei käsivamman vuoksi koe itseään työkykyiseksi. Tämän kartoituksen tarkoituksena on selvittää, onko *Irman* mahdollista päästä eläkkeelle. *Kalle* on tyytyväinen ollessaan kuntouttavassa työtoiminnassa ja hänellä ei ole tavoitteita tulevaisuudelle. *Kalle* ei halua opiskella, eikä hänellä ole tarvetta rahalle, joten työntekokaan ei kiinnosta.

Miisan tavoitteena on työllistyä avoimille työmarkkinoille ja hän etsii koulutusta vastaavaa työpaikkaa. Hän pitää itseään täysin työkykyisenä ja onkin siirtymässä työkokeiluun erääseen työllisyshankkeeseen. *Riston* haaveena on työllistyminen, mutta ensin hänen tulee kuitenkin saada terveytensä ja taloudellinen tilanteensa kuntoon. Tämän lisäksi hänen työllistymisen esteenä on suhteiden ja työkokemuksen puute.

5.7 Asiakastyön kehittäminen

Tarkastelemme asiakastyön kehittämistä aineiston analyysin tuottaman tiedon perusteella. Hyödynnämme kehitysideoissa teoreettisen viitekehyksen hyvän asiakastyön tietopohjaa.

5.7.1 Etiikka

Aineiston mukaan kolme haastateltua asiakasta kokee, että he eivät saa riittävää arvostusta kuntouttavan työtoiminnan henkilökunnan taholta. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden asenne kuntoutettavia kohtaan mainitaan negatiivisena asiana. Karvisen (1993, 133–137) mukaan sosiaalialan eettisten arvojen perustana on kaikkien ihmisten yhtäläinen ihmisarvo. Hän kirjoit-

taa, että asiakastyössä tämä ihmisarvo rakentuu jokaisen yksilön mahdollisuudesta vaikuttaa ja osallistua oman tilanteen käsittelyyn. Karvinen lisää, että käytännössä tämä tarkoittaa, että jokaista ihmistä arvostetaan taustasta ja kyvyistä riippumatta.

Tilanteessa, jossa asiakas kokee arvostuksen puutetta, on tärkeää, että eettiset periaatteet ovat henkilökunnalle selkeitä. Kivinummen ja Alatuvan (2016, 304) mukaan työntekijöiden tulee reflektoida omaa vuorovaikutusta asiakastyössä. Tämän voi toteuttaa työnohjauksen avulla esimerkiksi nauhoittamalla tai videoimalla asiakastilanteita ja refleктоimalla niitä yhdessä työnohjaajan kanssa. Jos työnohjausta ei ole saatavilla voi reflektion toteuttaa työyhteisön kesken.

5.7.2 Asiakaslähtöisyys

Haastatelluilla on täysin erilaiset lähtökohdat ja tavoitteet kuntouttavalle työtoiminnalle. Heillä on sekä fyysisiä että psyykkisiä haasteita elämässään. Jokaisen asiakkaan tilanne eli elämäntilanne on aina erilainen.

Rauhalan (2014, 33–38) mukaan holistisessa ihmiskäsityksessä ihmisen olemassaolon perusmuodot voidaan jakaa kolmeen eri näkökulmaan, mutta kuitenkin henkilöä kokonaisvaltaisesti tarkastellen. Hänen mielestään ihmistä voidaan tarkastella tajunnallisen, kehollisen ja tilanteellisen olemassaolon perusmuodon kautta. Kuntouttavassa työtoiminnassa tällainen kokonaisvaltainen tarkastelu mahdollistaisi aidosti yksilöllisen asiakaskokemuksen.

Haastavia asiakassuhteita ei saa verrata toisiinsa. Leimaamalla asiakkaat tietynlaisiksi johtaa tilanteeseen, jossa oletetaan, että mitään ei ole tehtävissä asiakkaan auttamiseksi. Tämä aiheuttaa työnteon rutinoitumisen ja johtaa alisuorittamiseen. Tarkastelemalla jokaista asiakasta monipuolisesti yksilönä voidaan löytää keinot paremman yhteistyön luomiseen. (Kivinummi & Alatupa 2016, 300.)

Ehdotamme, että kaikkien kuntouttavaan työtoimintaan tulevien asiakkaiden työ- ja toimintakyky tulisi arvioida yksilökohtaisesti, jotta heille voisi kohdentaa sopivia, kuntoutumista parhaiten tukevia palveluita.

5.7.3 Dialogisuus

Yksi asiakkaista kokee, että työtoiminnan ohjaajat vähättelevät asiakkaiden kykyä. Hänen toimintaa on lisäksi rajoitettu ”typerillä” säännöillä. Kaksi haastateltua kuvaili työtoiminnan paikkaa ilmapiiriltään ahdistavaksi työtoiminnan ohjaajien toiminnan vuoksi.

Jokisen (2008, 136) mukaan työntekijän tueksi tarkoitetut toimet voivat toimimattomassa asiakassuhteessa näyttäytyä sillä tavoin, että asiakas ei

koe niitä tukena, vaan sen sijaan kontrollina. Olennaisinta ei siis ole työntekijän aiomukset, vaan se, miten ne välittyvät asiakkaalle. Jokinen (2008, 143) kirjoittaa, että työntekijän tulisi tulla tietoisiksi omasta vallankäytöstään. Hän lisää, että asiakkaalle sen sijaan tulisi tehdä tietoisiksi mitä häneltä odotetaan, miten häntä kontrolloidaan ja millaisia sanktioita rikkomuksista voi seurata. Jokinen kertoo, että prosessin onnistumisen kannalta tärkeintä ei ole se, kokeeko työntekijä jonkin asian kontrollina vai ei, vaan se miten toiminta saa merkitystä asiakkaan kokemuksessa. Tähän päästään parhaiten sillä, että asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutussuhde on toimiva ja luottamuksellinen, hän lisää.

Toiminnan sisältö ja tavoitteet tulee suunnitella dialogisesti asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioiden (Katajainen ym. 2006; Särkelä 2011, 53–59). Vogtin (2016, 33) mukaan dialoginen suhde ei synny itsestään, vaan dialogisuus täytyy ymmärtää ja sitä täytyy rakentaa yhdessä asiakkaan kanssa. Dialogisuuden kehittyminen toimintakäytännöksi vaatii sitä, että koko työyhteisö sitoutuu dialogisuuteen perustuvaan työkäytäntöön.

Hämäläisen (2006, Liite 1) mukaan sosiaalipedagogiikassa korostetaan dialogin merkitystä asiakastyössä. Ihanteena pidetään vastavuoroisuutta, jonka tavoitteena on asiakkaan ja työntekijän välinen luottamus sekä avoin ja kunnioittava kohtaaminen. Särkelä (2011, 53–59) kirjoittaa, että asiakastyössä työntekijän roolina on toimia tukihenkilönä asiakkaalle. Juhilan (2006, 51) mukaan osallisuus yhteisöissä rakentuu yhteisön jäsenten molemminpuolisesta tasavertaisuudesta, arvostuksesta ja luottamuksesta. Hän lisää, että osallisuutta on lisäksi mahdollisuus vaikuttaa yhteisön toimintaan ja päätöksiin.

Asiakastyötä tulee kehittää dialogisempaan suuntaan. Dialogisella työotteella pystytään lisäämään asiakkaiden osallisuuden tunnetta. Osallisuus mahdollistaa asiakkaan tuntemaan itsensä tasavertaiseksi yhteisön jäseneksi.

5.7.4 Osallisuuden lisääminen

Yksi haastatelluista koki, että hänellä ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan sisältöön. Mäkinen ym. (2009, 132–133) kertoo valinnanvapauden edistävän yksilön voimaantumista. Särkelän (2011, 53–59) mukaan tavoitteellisessa toiminnassa työntekijän rooli on toteuttaa ja suunnitella toimintaa yhdessä asiakkaan kanssa. Hänen mielestään asiakkaan toimintarakenteen muutosta voidaan tukea paremmin siten, että asiakkaan tarpeet ja toiveet tulevat mahdollisimman hyvin esiin työntekijän samalla kannustaessa asiakasta saavuttamaan niitä. Särkelä mainitsee, että työntekijän tehtävänä on tukea asiakkaan toimintarakenteen muutosta sellaisessa tilanteessa, jossa asiakkaan tahtotila horjahtelee.

Kuntouttavan työtoiminnan asiakastyötä tulee kehittää siten, että asiakkaan osallisuutta pyritään lisäämään ottamalla hänet mukaan häntä koskevien päätösten tekemiseen ja kuntouttavan työtoiminnan sisällön suunnittelemiseen. Kurki (2000, 23–24) lainaa kirjassaan J.V. Merinoa, jonka mukaan tämä tapahtuu esimerkiksi ihmistä osallistavalla suunnittelutyöllä. Hänen mukaan tällä tavalla pyritään varmistumaan toiminnan mielekkyydestä ja se on edellytyksenä sekä yksilön että ryhmän osallistumiselle toimintaan.

5.7.5 Ratkaisukeskeinen työote

Kuntouttavan työtoiminnan virallinen, laissa määritelty tavoite, on avoimille työmarkkinoille kuntoutuminen. Kolme haastateltavista ei nähnyt tulevaisuuttaan avoimilla työmarkkinoilla.

Mäkinen ym. (2009, 132–133) mukaan sosiaalialalla työskennellään usein sellaisten asiakkaiden kanssa, joilla ei ole omia tavoitteita tai päämääriä. Heidän mukaansa asiakkailla voi olla näköalattomuutta tulevaisuuden suhteen, mutta sosiaalialan hyvän asiakastyön avulla tällaisiin ongelmiin on mahdollista löytää ratkaisu. Mäntynevan ja Hiilamon (2017) mukaan asiakkaan kokema myönteinen tulevaisuushorisontti ja sitä tukevat toimenpiteet lisäävät osallisuuden tunnetta.

Tilanteessa, jossa on havaittavissa asiakkaiden näköalattomuutta tulisi käyttää hyväksi ratkaisukeskeistä asiakastyön mallia. Katajaisen ym. (2006) mukaan ratkaisukeskeisyydessä keskitytään löytämään ratkaisuja, uusia tavoitteita ja päämääriä. Katajainen ym. kirjoittavat, että nämä uudet tavoitteet auttavat ihmistä löytämään uusia voimavaroja, jotka innostavat ja kannustavat ihmistä kohti ongelman ratkaisua.

5.8 Muut kehitysideat

Tässä alaluvussa tarkastelemme muita tapoja kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseksi. Esitämme keinoja parantaa kuntouttavan työtoiminnan imagoa, lisätä sen haasteellisuutta, sekä kerromme miten opinnollistamisen avulla jatkopoluista voisi tehdä toimivampia.

5.8.1 Imagon kehittäminen

Haastatelluista neljällä on negatiivisia kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan yleisestä arvostuksesta yhteiskunnassa, joten sen imagoa tulisi parantaa. Sanasta kuntouttava työtoiminta tulee helposti mieleen, että kuntoutettavassa henkilössä olisi jotain vikaa, joka voi johtaa negatiiviseen leimautumiseen. Kuntouttavan työtoiminnan saama yhteiskunnallinen huomio ei ole omien havaintojemme mukaan usein positiivista. Kuntouttavan työtoiminnan imagoa voisi parantaa esimerkiksi muuttamalla sen nimen pelkäsi työtoiminnaksi.

Hämäläisen ja Kurjen (1997, 201–202) mukaan sosiokulttuurisen innostamisen avulla voidaan herättää ihmisten tietoisuutta roolistaan yhteiskunnassa ja organisoida heitä toimimaan. He kirjoittavat, että innostamista voidaan hyödyntää sosiaalisen kommunikaation lisäämiseen ihmisten välillä sekä kasvattamaan ihmisiä aktiivisiksi toimijoiksi yhteiskunnassa. Ehdotamme, että sosiokulttuurisen innostamisen keinoin kuntouttavan työtoiminnan parissa työskentelevät ammattilaiset sekä erityisesti kuntouttavasta työtoiminnasta apua saaneet henkilöt voisivat toimia eräänlaisina lähettiläinä, jotta yhteiskunnallisia asenteita saataisiin korjattua.

5.8.2 Riittävät haasteet

Haastatelluista kaksi piti toimintaa helppona. Ehdotamme, että kuntouttavassa työtoiminnassa työntekijöiden tulisi tarkkailla asiakkaiden voimavarojen riittävyttä. Tällä tavoin asiakkaille voitaisiin tarjota yksilöllisiä ratkaisuja, jotka tarjoaisivat riittävästi haasteita kuntoutumisen edistymisen kannalta. Riittävät haasteet ovat tärkeitä, jotta asiakkaiden työkyky voisi kehittyä kohti työelämässä vaadittavaa tasoa. Heikommassa kunnossa oleville voitaisiin tarjota heidän voimavarojaan vastaavaa toimintaa.

Kananojan (2017, 175) mukaan asiakkaan yksilöllisyyttä voidaan tukea olettamatta hänen tilanteestaan mitään ja antamalla mahdollisuus vaikuttaa häntä koskeviin ratkaisuihin. Työntekijältä tarvitaan eettistä herkkyyttä, jotta hän pystyy tarvittaessa tarjoamaan haastavampia tehtäviä kuntoutumisessa edistyneemmälle asiakkaalle, kuitenkin nostamatta häntä jalustalle heikompiin verrattuna.

5.8.3 Opinnollistaminen ja jatkokoulutus

Vain kaksi asiakkaista osasi mainita jotain konkreettisia opittuja työelämässä tarvittavia taitoja.

Uusien taitojen ja kykyjen oppiminen olisi tärkeää kuntouttavan työtoiminnan yhteiskunnallisen arvostuksen kannalta. Jos kuntouttava työtoiminta nähdään vain tehottomana puuhasteluna, se ei voi olla vaikuttavamatta kuntouttavan työtoiminnan imagoon. Ratkaisuna tähän toimisi kuntouttavan työtoiminnan paikan tunnistaminen oppimisympäristöksi eli opinnollistaminen. Tällä tavoin kuntoutuja voisi suorittaa mahdollisen kesken jääneen tutkintonsa puuttuvia osia tai jopa kokonaan uuden tutkinnon. Salo (2015, 5) kertoo, että opinnollistamisella tunnistetaan kuntouttavassa työtoiminnassa kertyvää osaamista osaamistodistukseen. Hänen mukaan tämä tapahtuu usein yhteistyössä oppilaitosten kanssa. Salo kirjoittaa, että tällaisessa yhteistyössä oppilaitoksen opettaja toimii alansa opetussuunnitelman asiantuntijana ja työtoiminnan ohjaajat oman ammattinsa, valmennuksen ja työympäristön asiantuntijoina.

Aktivointisuunnitelmaa luodessa tulisi ottaa huomioon asiakkaan tarpeet suunnittelemalla yhdessä selkeät tavoitteet ja tulevaisuuden jatkopolut. Selkeiden tavoitteiden avulla pystytään edesauttamaan toiminnan mielekkyyttä ja voi olettaa palveluista putoamisen vähentyvän. (Hietala, Lindberg & Ray 2014, 8.)

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaan kykyjen ja kehityksen salliessa on oleellista pyrkiä ohjaamaan heitä eteenpäin. Oikea-aikaisella siirtymällä estetään asiakkaan jumiutumisen tiettyyn palveluun tai ympäristöön ja varmistetaan asiakkaan kehityksen jatkuminen. (Hietala ym. 2014, 8.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä luvussa kerromme lyhyesti mitä johtopäätöksiä tutkimuksesta teimme. Esittelemme mitkä asiat ovat kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille merkityksellisiä ja nostamme esiin epäkohtia. Esittelemme kehitysideoita, joiden avulla kuntouttavaa työtoimintaa voisi kehittää, sekä asiakastyön näkökulmasta, että yleisellä tasolla. Lopuksi refleктоimme opinnäytetyöprosessia omasta näkökulmastamme.

Kysymme tutkimuksessa sitä, mikä on kuntouttavan työtoiminnan merkitys kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle. Tutkimuksesta selviää, että kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat kokevat arkirytmensä paranevan sekä he aktivoituvat lähtemään ulos kotoaan. He arvostavat sitä, että ovat saaneet kuntouttavasta työtoiminnasta merkityksellisiä sosiaalisia suhteita. Asiakkaille kuntouttavan työtoiminnan sisältö on mielekästä, mutta vain harva kokee sen olevan työllistymistä edistävää. Myös Mäntyneva ja Hiilamo (2017) päätyivät tutkimuksessaan siihen tulokseen, että kuntouttava työtoiminta on osallisuuden näkökulmasta ristiriitainen sosiaalipolitiikan väline. He kirjoittavat, että tutkimuksen perusteella osallisuus työtoiminnassa ilmenee väliaikaisina sosiaalistavina elementteinä, mutta ei johda todelliseen yhteiskunnalliseen osallisuuteen.

Eniten negatiivisia kokemuksia on kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden huonosta asemasta yhteiskunnassa. Heidän kohtaamiensa työntekijöiden asenteita ei koeta aina hyväksi. Yksi kuntouttavan työtoiminnan lakiin kirjatuista tavoitteista on parantaa henkilön edellytyksiä avoimilla työmarkkinoilla. Tutkimuksemme mukaan tämä tavoite ei näytä toteutuvan. Sen sijaan toinen tavoite, elämänhallinnan parantaminen, näyttäisi toteutuvan jossain määrin jokaisen haastateltavan kohdalla.

Toinen tutkimuskysymyksemme on, miten kuntouttavaa työtoimintaa voisi kehittää asiakastyön näkökulmasta. Kehittäisimme kuntouttavaa työtoimintaa enemmän asiakaslähtöiseen suuntaan. Tämä toteutuisi esimerkiksi ottamalla asiakkaat dialogisesti mukaan toiminnan suunnitteluun. Asiakkaille tulisi tarjota vaikutuskanavia, jotta heidän yksilölliset tarpeensa

saadaan kuuluviin. Suurimpana kehityskohteenä näemme työntekijöiden ja yhteiskunnan negatiiviset asenteet kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita kohtaan. Tällaisten asenteiden korjaamiseen tarvitaan työyhteisön sisäistä eettistä reflektiota sekä koulutusta, jotta sosiaalialan eettiset periaatteet olisivat kaikille selviä. Yhteiskunnan asenteiden korjaamiseen tarvitaan sekä imagon kohotusta, että parempia jatkopolkuja. Aidosti toimivat jatkopolut avoimille työmarkkinoille mahdollistaisivat sen, että kuntouttavan työtoiminnan uskottavuus työllistymistä tukevana palveluna parani.

Ennen tutkimuksen aloittamista asenteemme kuntouttavaa työtoimintaa kohtaan oli melko kriittinen. Tämä saattoi johtua siitä, että mediassa ja internetin keskustelupalstoilla toistetut negatiiviset näkemykset olivat vaikuttaneet meihin. Tutkimuksen tulokset paljastivat, että omat ennakkokäsityksemme olivat osittain oikeita. Avoimille työmarkkinoille kuntoutuminen ei toimi kovinkaan monen asiakkaan kohdalla, mutta monet saavat kuitenkin kuntouttavasta työtoiminnasta muunlaista hyötyä, kuin mitä viralliset lain määrittämät tavoitteet ovat. Huomasimme tutkimuksen tuloksista, että emme olleet täysin ymmärtäneet kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden varsinaisia tarpeita ja sitä miten tärkeitä näiden tarpeiden toteutuminen heille on.

Kuntouttavasta työtoiminnasta on tehty lukuisia tutkimuksia. Näistä ilmenee, että kehitettävää riittää runsaasti. Jatkotutkimuksiksi ehdotamme, että tutkittaisiin mikä on kehittämisen esteenä, jotta kuntouttava työtoiminta saataisiin todella vastaamaan sille asetettuja tavoitteita.

LÄHTEET

- Barsky, A. (2010). *Ethics and Values in Social Work—An integrated Approach for a Comprehensive Curriculum*. New York: Oxford University Press.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Freire, P. (2005). *Pedagogy of the Oppressed*. New York, London: Continuum.
- Helminen, J. (2016). *Sosiaaliohjaus sosiaalialan eri toimintaympäristöissä*. Teoksessa Helminen, J. (toim.) *Sosiaaliohjaus—lähtökohtia ja käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino, 210–227.
- Hietala, H., Lindberg, J. & Ray, K. (2014). *Vates-säätiö. Kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen osana palvelurakennetta—Selvitys Lahden ja Heinolan seudun työllisyyspalveluista*. Haettu 18.10.2017 osoitteesta http://www.vates.fi/media/julkaisut_raportit/2014_kutyn_kehittaminen_lahti_hietala_lindberg_ray.pdf
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2013). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. (1997). *Sosiaalipedagogiikka*. Porvoo: WSOY.
- Hämäläinen, J. (1999). *Johdatus sosiaalipedagogiikkaan*. Kuopio: Kopiojyvä.
- Jokinen, A. (2008). *Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa*. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 110–144.
- Juhila, K. (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, R. (2013). *Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena*. Teoksessa Karjalainen, V. & Keskitalo, E. (toim.) *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikka Suomessa*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 40.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. (2011). *Kuntoutuksen perusteet. Näkökulmia kuntoutukseen ja kuntoutustieteeseen*. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Kananen, J. (2010). *Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy—Juvenes Print.

- Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananoja, A. (2017). Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen, P. Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma Oy, 174–175.
- Karjalainen, V. & Karjalainen, J. (2011). *Kuntouttava työtoiminta kunnissa. Arvioita toiminnan järjestämistavasta ja kehityssuunnasta*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 46/2011, 7.
- Karvinen, S. (1993). Metodisuus sosiaalityön ammatillisuuden perustana. Teoksessa R. Granfelt, H. Jokiranta, S. Karvinen, A. Matthies & A. Pohjola (toim.) *Monisäikeinen sosiaalityö*. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 133–173.
- Katajainen, A., Lipponen, K. & Litovaara, A. (2006). *Ratkaisukeskeinen ajattelutapa*. Haettu 15.11.2017 osoitteesta http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00012
- Keskitalo, E. & Karjalainen, V. (2013). Mitä on aktivointi ja aktiivipolitiikka. Teoksessa Karjalainen, V. & Keskitalo, E. (toim.) *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikka Suomessa*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 7–8.
- Kivinummi, J. & Alatupa, S. (2016). *Kun ei suju. Selviytymisopas haastaviin asiakastilanteisiin*. Juva: Bookwell Oy.
- Kurki, L. (2000). *Sosiokulttuurinen innostaminen - Muutoksen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Kurki, L., Nivala, E. & Sipilä-Lähdekorpi, P. (2006). Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. (toim.) *Sosiaalikuraattorina koulussa*. Helsinki: Haka-paino, 79–81.
- Kyllönen, J. & Ollikainen, P. (2015). *"Aamulla on kaikki innot mennä sinne touhuun" Mielenterveyskuntoutujien kokemuksia työtoiminnan vaikutuksesta heidän hyvinvointiinsa*. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma. Savonia-ammattikorkeakoulu. Haettu 19.10.2017 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015103015811>
- Labba, I. (2013). *"Siitä seuraa yllättävän paljon hyvää" Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden näkökulmasta*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Haettu 19.10.2017 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013091215242>

Laki julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden alueellista tarjoamista ja työelämäkokeilua koskevasta kokeilusta 505/2017. Haettu 30.11.2017 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170505>

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001. Haettu 13.5.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Haettu 13.5.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Mauthner, N., Parry, O. & Backett-Milburn, K. (1998). The Data are Out There, or Are They? Implications for Archiving and Revisiting Qualitative Data. *Sociology* 32:4, 733–745.

Merino Fernandez, J. (1997). *Programas de animación sociocultural*. Madrid: Narcea.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. (2009). *Ammattina sosionomi*. Helsinki: WSOYpro Oy.

Mäntyneva, P. & Hiilamo, H. (2017). *Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Etnografinen tutkimus kolmella kuntouttavan työtoiminnan kentällä*. Käsikirjoitus hyväksytty julkaistavaksi Yhteiskuntapolitiikka-lehteen.

Narayan, D. (2002). *Empowerment and Poverty Reduction*. Washington, DC: The World Bank.

Niemelä, P. & Hämäläinen J. (1993). *Sosiaalialan etiikka*. Juva: WSOY.

Rauhala, L. (2014). *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Gaudeamus.

Rostila, I. (2001). *Tavoitelähtöinen sosiaalityö Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet*. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 22–56.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). Narratiiviset tarkastelutavat. KvaliMOTV. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 18.5.2017 osoitteesta http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html

Salo, P-L. (2015). *Käsikirja opinnollistamisen työkaluihin*. Ammattiosamista välityömarkkinoilta -hanke. Bovalius-ammattiopisto. Haettu

10.11.2017 osoitteesta http://www.bao.fi/wp-content/uploads/2015/08/K%C3%A4sikirja-opinnollistamisen-ty%C3%B6kaluihin_versio-FINAL.pdf

Sandelin, I. (2014). *Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana - kirjallisuuskatsaus asiakkaiden toiminnalle antamista merkityksistä*. Työpaperi 8/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu 1.12.2017 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-154-9>

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Haettu 13.5.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Särkelä, A. (2011). *Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön*. Tampere: Vastapaino.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2014). *Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja*—Kuntouttavan työtoiminnan sisältö. Haettu 19.10.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-sisalto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2015). *Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja*. Ohjautuminen. Haettu 13.5.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/ohjautuminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2017). *Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja*. Kuntouttava työtoiminta. Haettu 13.5.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta>

Theodore, N & Peck, J. (2001). *Searching for best practice in welfare-to-work: The Means, the method and the message*. Policy & Politics 29(1): 81–91.

Työttömyysturvalaki 2002/1290. Haettu 13.5.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290>

Virtanen, A. (2017). *Kuntouttava työtoiminta 2016 - Kuntakyselyn osareportti*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoreportti 33/2017. Haettu 1.12.2017 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201709298810>

Vogt, I. (2016). Voimavarakeskeinen lähestymistapa sosiaaliohjauksessa. Teoksessa Helminen, J. (toim.) *Sosiaaliohjaus-lähtökohtia ja käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino, 29–43.

TEEMAHAASTATTELURUNKO

- Kerro polustasi kuntouttavaan työtoimintaan.
- Kerro minkälaisia ennakko-odotuksia sinulla mahdollisesti oli ennen kuntouttavaan työtoimintaan tulemistä.
- Kerro tyypillisen päivän kulustasi kuntouttavassa työtoiminnassa.
- Kerro miten koet elämäsi mahdollisesti muuttuneen kuntouttavan työtoiminnan myötä.
- Kerro sosiaalisista suhteista kuntouttavassa työtoiminnassa.
- Miten koet kuntouttavan työtoiminnan vaikuttaneen mahdollisuuksiisi työllistyä?
- Kerro mitä valmiuksia ja taitoja olet mahdollisesti oppinut kuntouttavassa työtoiminnassa.
- Kerro tavoitteistasi.
- Kerro tarjolla olevasta tuesta kuntouttavassa työtoiminnassa.
- Mitä hyviä ja huonoja puolia näet kuntouttavassa?
- Kerro kuntouttavan työtoiminnan mielekkyydestä kohdallasi.
- Kerro miten hyödylliseksi koet kuntouttavan työtoiminnan.
- Kerro miten koet kuntouttavan työtoiminnan haastavuuden.
- Kerro tarpeellisuuden kokemuksesta ja itsearvostuksesta kuntouttavassa työtoiminnassa.
- Kerro kuntouttavan työtoiminnan arvostuksesta yhteiskunnassa sekä työpajassa.
- Kerro missä asioissa olisi mielestäsi kehitettävää kuntouttavassa työtoiminnassa.
- Kerro jatkosuunnitelmistasi.